MIRKO BOGOVIĆ

SLAVA I LJUBAV

Br. 7

BE-L-KA

BE-L-KA

MALA KNJIŽNICA
BIBLIOTEKE LIJEPE KNJIGE
Kolo I. Broj 7.

Urednik ZLATKO MILKOVIĆ

Nacrt korica: Aleks Marks

MIRKO BOGOVIĆ

SLAVA I LJUBAV

PRIPOVIJEST

Zagreb 1941.

MIRKO BOGOVIĆ

SLAVA I LJUBAV

I.

Početkom burnoga našega stoljeća živjela je neka udovica sa sinom svojim Ivanom, mladićem od sedamnaest godina, u malenom i prijatnom, nu ponešto zaklonjenom seocu onkraj Kupe, nekoliko sati iza Severina ispod Julskih planina. Mala kula, gdje stanovahu, pa spomenuto seoce, to bi sve, što preostade udovici po smrti miloga supruga, koji prije godine dana umre, tješeći ju, i sina svoga blagoslivljajući i zaklinjući mlijekom materinjim: da uza sve protivštine toga života uvijek nastoji biti poštenim čovjekom. Pokojnik — recimo, da se zvao prezimenom Kuljanić — bijaše prije više godina sudac varmeđski, te radi pravdoljublja, poštenja, a osobito radi čovječnoga i uljudnoga postupanja sa prostim narodom od njega opće štovan. Nu baš ova rijedka su-

dačka prednost bila je uzrok, da se Kuljanić zamjerio mogućnijemu plemstvu svoga kotara, koje imađaše pravo izabirati častnike varmeđske, te s toga nekoliko godina prije smrti svoje izostade prilikom izbora častnika. To se doduše kosnu srca njegovoga, nu bistar um i čista savjest utješiše ga skoro radi male te nesreće, koja se po ustavnom običaju mogla dogoditi svakomu, a kadšto baš najpoštenijemu čovjeku. Od to doba povukao se Kuljanić na svoje malo dobro, i tu je živio u krugu mile obitelji svoje, baveći se gospodarstvom, a što opet odgajanjem jedinca svoga, štono ga je — budući sam dosta izobražen — poučavao u praktične znanosti, što ih sada vijek naš s punim pravom zahtijeva od svakoga mladoga čovjeka, koji hoće da štogod postigne u svijetu. Kuljanić je među ostalim brižljivo nastojao oko toga, da se nikakove predsude ne ukorijene u mlađahnom srcu sina njegova, pa zato ga je odgajao kod kuće i po

svojoj glavi, ne slijedeći primjer ostalih zemljaka svojih, već udarivši u tom obziru neobičnom, pa i boljom stranputicom. Tako je mladi Ivan na radost roditelja svojih napredovao, te dan na dan sve to više razvijao se duhovno i tjelesno.

Jedva pol sata od dobarca Kuljanićeva stanovao je na svom velikom dobru, te u lijepom dvoru sa suprugom i målom svojom kćerkom Janicom bogati vlastelin Blagaić. On bijaše iskren prijatelj Kuljanićev još od mladih ljeta, gdje oba kao saučenici na zagrebačkoj akademiji i kao drugovi jedne tako zvane kamerade u tamošnjem konviktu sklopiše nerazdruživi savez prijateljstva, štono ga ne prekinu vrijeme kao obično, već ga učvrsti sve to većma. Blagaić bijaše također vrlo vrijedan čovjek, samo što se odviše ponosio bogatstvom svojim, i što je s toga cijenio, da u tom ponajviše sastoji sreća čovječja. Izvan toga bijaše Blagaić žestoke naravi, te bi znao planuti kao živa vatra, kad mu što-

god ne bi posve po ćudi. Supruga njegova i Kuljanićeva bijahu također prijateljice. Obadvije bijahu dobre i krotke duše, kojima bijaše suprug, djeca, kuća i kućište, pa s tim skopčano gospodarstvo cijeli krug života. Uz to je obje resila prava ćudorednost, te nisu marile, a stranom nisu ni znale za tuđe običaje, za novoukusne i skupe mode, za putovanja, izvanjske toplice, za plesove izvan kuće svoje, za koncerte, opere, ašikovanja, migrain-e, pa Bog zna za što sve ne — što dan danas žalibože ženski naš spol toliko zanima. Jezik hrvatski, kao materinji, bio im je u kući i izvan kuće miliji nego njemački ili francuski; riječju: bijahu prave Hrvatice po starom kalupu, što ih sada na uštrb narodnoga našega razvitka sve to više nestaje u domovini našoj.

Ove obitelji sastajahu se gotovo svaki drugi treći dan ili kod Blagaića, ili pak kod Kuljanića. Muževi se tad obično pušeći duge svoje lule šetahu gore dolje po sobi, razgovarajući se o svom gospodarstvu. Nu kadikad se prepirahu o znamenitim tadanjim političkim događajima prazneći uz to po koju čašu rujnoga vinca. Gospođe se iza toga zabavljahu u svojoj sobi o predmetih, koji se tiču njih ponajbliže, naime o miloj svojoj djeci ili o kućnom gospodarstvu.

Kazasmo, da se Blagaić i Kuljanić o tadašnjih dogođajih političkih kadšto prepirahu, nu to će svatko dokučiti lako, kad primjetimo, da je Blagaić, kao čovjek žestoke i ponešto slavohlepne ćudi, u Napoleonu smatrao neki uzor, dočim je umjereniji pa i učeniji Kuljanić, inače ustavan muž od pete do glave, snovite težnje Napoleonove naprečac osuđivao. Nu ove prepirke nisu ni najmanji uštrb nanosile staromu prijateljstvu i slozi obaju prijatelja, dapače bile su tako rekav duševna začina njihovih seoskih zabava.

Dočim su roditelji tako složno živjeli, naravno je, da im se i djeca

združiše, dapače činilo se, da jedno bez drugoga ne može živjeti, tako se zaljubiše međusobno. Ivan bijaše za tri godine stariji od Janice, on je dakle kod raznih dječinskih igara bio učitelj i predvoditelj njezin. On se s njom natjeravao po vrtu, po prostranih livadah i obližnjih šumah. Kad bi Janica kadšto zaželjela osobito štogod, kao n. p. rijedak kakav cvijet, jagodu ispod gusta šikarja, ili lijepo kakovo voće sa visoka drva, to joj sve Ivan pribavi, makar višeputa baš krvavim i ozlijeđenim rukama. I to bijahu prvi pojavi međusobnoga i nevinoga djetinjskog nagnuća, koje sve to većma ojača, pošto djeca ponarastoše. Roditelji se radovahu toj ljubavi djece svoje, videći, da nevino to nagnuće ćud djece u nekom obziru oplemenjuje, pošto ih odvraća od mnogih drugih djetinjskih mana, kojima se rado povedu djeca živući ili posve na samu, ili pak u povećem društvu djece.

Tako prođoše ljeta, te mladi Ivan navrši 16, a Janica 13 godina, kad

al eto iznenada nemila smrt ugrabi oca Ivanova. Svaki čovjek, koji znade, što će reći sretni život obiteljski, taj će lasno dokučiti, kako je nesretni i nenadani taj slučaj strašno uzdrmao udovicu i sina joj.

Ivan, budući žestoke nu ćutljive naravi, a uz to ponešto i zanesene mašte, htio je s prva da zdvoji od teške žalosti za neizmjerno ljubljenim ocem svojim. Rascviljena mati Ivanova, kojoj je samoj trebalo utjehe, tješila je ipak na svaki mogući način miloga jedinca svoga.

Vrijeme izliječi sve rane, osobito u doba mladosti, te tako malo po malo i Ivana minu žestoka duševna bol, nu osobit slučaj poda naskoro novi odlučni pravac čuvstvu njegovu. Bilo je od prilike dva mjeseca po smrti Kuljanićevoj, kad je Ivan, došavši opet k Blagaiću u pohode, šetao s Janicom po vrtu, te s njom cvijeće brao i u kite savijao. Ugodna ta zabava odvraćala ga barem ponešto od tužnih misli, dočim ga

malko rastrese. Janica, pošto vidi, da se Ivan prilikom nevine ove zabave ponešto razvedrio, radovala se tomu, pa zato da ga zabavi na drugi opet način, došavši s njim do velikoga i dubokog ribnjaka, stade ga nagovarati, da se malko povezu u čamcu. Ivan je posluša, odveže čamac o stup privezan, te oboje sjednu u nj. Ivan je vješto veslao, dočim se Janica s drugim veslom tek poigravala. Tako prispiju do sredine ribnjaka, gdjeno se Janici iznenada veslo izmakne iz ruku... Ona se hitro sagne preko čamca, da opet ugrabi veslo, ali se na to uzljuljani čamac prevagne i Janica s vriskom pade u vodu. Ivan u isti mah baci veslo svoje, skoči za njom u vodu, i prije nego li Janica sasvim utone, uhvati ju, te kao vješt plivač s njom sretno pripliva k kraju, gdjeno ju za nekoliko časova uza se u travu položi. Janica se onesvijesti sasvim. Sniježno-blijedim blagim lišcem svojim, sklopljenim očima, raspuštenom mokrom kosom, bijelom odjećom,

što joj se mokra sasvim priklopi k tijelu, bijaše Janica nalik zaspaloj kakovoj povodnoj vili, o kojih naš narod pripovijeda, da ih ima u rijekama i jezerima našim. Ivana nešto silno uzdrma, pošto pogleda pokraj sebe milo to djevojče, nu razabrav se, skoči na noge, zatim digne, te u naručju svom odnese milu svoju družicu u grad, gdje se s toga događaja odmah sve uzbunilo.

Kad pomislimo na to, da je Janica bila dijete bogatih roditelja, što ju neizmjerno ljubljahu, možemo si lako predstaviti, kako ih je dirnuo taj slučaj, koji bi bio mogao imati strašnih posljedica, da nije bilo Ivana i muževne njegove odvažnosti. Pošto Ivan pripovjedi, kako se sve dogodilo, stadoše ga plačući od milinja redom grliti i blagoslivljati ne samo roditelji Janičini, već i majka njegova, štono se tom prilikom također desila u gradu. Janicu međutim smjestiše u krevet, gdje ju odmah spopade ljuta groznica. Kočijaš

morade brže bolje upregnuti konje, te se u Karlovac odvesti po liječnika, koji pošto prispije i vidje, što je, odmah odredi, što bi potrebito, te ujedno ispovijedi, da će gospodičnu po svoj prilici još nekoliko puta spopasti groznica, ali i to da će proći, te će se za osam dana, ako ne prije, za stalno moći pridići. Pa zbilja, kao što liječnik reče, tako je bilo.

Dok je Janica bolovala, morade Ivan po naročitoj želji njezinoj ostati u gradu, te uvijek uza nju biti, pače većom stranom morade ju on i dvoriti, što dakako Ivan veoma rado učini. Nu i roditelji Janičini rado pristanu na želju kćerke svoje, znajući, kako se njih dvoje miluje i kako baš Ivanu imadu zahvalni biti na tom, što im jedinicu spasi od očevidne smrti. — U ovo nekoliko dana dogodi se često, da Ivan na samu ostade sa Janicom, pa kad bi se znala probuditi iz teška sna, te progledati, vazda se uzradova, čim opazi Ivana, kako brižljivo bdi sjedeć joj kraj uzglavlja. Tom prilikom Janica, svladana nekim osobitim čuvstvom, uze često ruku Ivanovu, te ju stisne muče, na što Ivan vazda ručicu k sebi pritegne, te na nju pritisne plamena svoja usta, dočim Janica porumeni i oči obori.

Krepka narav i brižljiva dvorba učine, da se Janica na opću radost zbilja za osam dana, kao što liječnik reče, zdrava pridigla. Ivan se opet vratio kući. Činilo se, kao da ga iz nova obrvala neka žalost, baš kao iza smrti oca njegova, samo što ova potonja žalost bijaše skrovna, tiha. Još se moglo i to opaziti, da Ivan tu svoju žalost i zatajuje, budući da je svakom prilikom nastojao, da se na licu ukaže onako veselim i bezbrižnim, kao što je znao biti prije. Da ga kako mine ta žalost, nastavljao je marljivo nauke svoje, a uz to je također revno podupirao majku u gospodarstvu, kadšto bi opet pošao sa starim španom Markom Ćordićem, uzev sa sobom

dva svoja dobra kopova Sokola i Vidru, u obližnju goru, da tamo lov lovi. Ali badava! — ni to nije bilo kadro, da ga rastrese. — Kad je god na samu bio, dogodi mu se često, da se nešto duboko zamislio i teško uzdisao. — Vedro mu lice mnokrat zastre tajna neka tuga, na što se opet razvedri u jedan par, i stane kao oduševljen nešto ispred sebe zboriti ili šaptati. Nu to bi uvijek trajalo samo kratko vrijeme, i pošto bi se razabrao, vratio bi se opet bilo k svojim knjigama, nadgledanju gospodarstva, ili u šumu za tragom zvijeri. Još i to valja napomenuti, da je Ivan od neko doba sve to rijeđe polazio obitelj Blagaićevu, pa kad bi se god to dogodilo, bilo mu je vazda nekako teško na srcu, osobito ako se tom prilikom dogodi, da se šetao po vrtu s Janicom, o kojoj se reći može, da se isto tako i ona od neko doba znatno promijenila. Za čudo zbilja! — Oboje se ne šališe i ne natjeravaše

po vrtu kao prije, već ponajviše muče usporedno hodaju, ne znajući pravo, o čemu da govore i čim da se zabave. Oboje se čuđahu toj promjeni. Janica je, doduše, nastojala da opet bude onako vesela, kao što bijaše prije, pa s toga višeputa započe pjevati koju lijepu narodnu pjesmu, ali joj u jedanput glas zape, a Ivan isto tako nije mogao da govori, ili da se šali onako bezazleno s Janicom, kao što se je prije šalio mnokrat. Kad im se slučajno sukobiše pogledi, porumenješe oboje, a kad bijahu na samu, tad opet stane čeznuti jedno za drugim. Ivanu se uz knjige i nauke više puta predstavi mila slika Janičina, te ga nije nikako htjela da mine, a Janica isto tako uz šivanje ili prelo — što u ono doba još ne bi sramotan posao za gospođe — često pomisli na Ivana, te joj se zaplete ili zakine konac, na što vazda potiho uzdahnu. — Ali što ću ovdje duljiti ono, što se prilikom

u kratko reći može? Jesi li, mili čitatelju, opazio kadgod, kako se u proljeće pupoljak ruže, obasut ranom rosom baš kao sitnim biserom, stane razvijati, čim ga obasja prvi žarki trak sunašca ishodnoga? —

Ako si to vidio, a to ne treba da ti kažem drugo, do jedino to, da se isto tako u nevinim i mlađahnim grudima Ivanu i Janici prijašnje djetinjsko nagnuće pretvori u ono gorko-sladko čuvstvo, što ga ljudi zovu prvim pojavom ljubavi, što u mlađahnom srcu u zgodan čas niče i procvate. — Obje majke nisu slutile ništa o tom, što se zbilo u srcu njihove djece, pa sve ako i opaziše neku promjenu u njih, a to ju smatrahu kao naravnu posljedicu dobi njihove, budući da je Ivan nedavno već prevalio sedamnaestu, a Janica četrnaestu godinu, kadno obično u mladih ljudi prestaju djetinjske misli i igre. Što se pak Blagaića tiče, on nije imao kada baviti se dušoslovnim kakovim razmatranjem, jer njega nedavno, kao opće poznatoga štovatelja Napoleonova, u onom okružju imenovaše mair-om (sucem), te je mnogo vremena izbivao od kuće svoje, zabavljen poslovima novoga zvanja svoga.

Sve to, što pripovjedismo do sad, dogodi se do onoga časa, gdjeno se počinje naša pripovijest; bijaše pak u jesensko doba g. 1809.

Važna bi to godina! ... Tko da je se ne sjeća? ... Upravo tada odredi silni Napoleon carskim svojim dekretom od 14. X., da se unaprijed okružje Vilajsko, čitava Kranjska, Koruška, Istra, Rijeka, Trst, Primorje hrvatsko, Dalmacija sa svojim otocima, zatim sva civilna i vojna Hrvatska sve do Save — te pokrajine da se imadu nazvati »ilirskim državama«. — Ovim svojim dekretom očitova Napoleon volju svoju, da se naime na temelju stare

povijesti spomenutih pokrajina osnuje nova i velevažna njihova budućnost.

II.

Jesen spomenute godine bijaše već na izmaku, kad jednom Blagaić, došavši s puta, naglo u sobu stupi. To je bilo u večer, kad je udova Kuljanićeva sa sinom svojim Ivanom upravo u dvoru na pohodu bila.

»Dobar večer! ... Nosim vam dobre glase«, reče Blagaić, pokazujuć nekakvo raspečaćeno pismo.

»Što je? ... Što je?« stanu u jedan par svi pitati.

»Kazat ću vam odmah«, reče Blagaić, sjedne na stolicu, te pogledav Ivana prijazno i potreptav ga po ramenu nastavi: »Tiče se, da znaš, upravo tebe, moj Ivane«.

»Mene?« upita ponešto uzdrman mladić.

»Ivana se tiče?« upita naglo i Janica, a radost joj sjevnu iz očiju. »A nuder mi kaži, mili tata, što je«.

»Ti znaš, Ivane«, prihvati Blagaić svečano, pogladiv si polusijede brkove. »Ti znaš, da sam ocu tvome — Bog mu dao duši lako! — obećao na smrtnoj njegovoj postelji, da ću kao vjerni prijatelj njegov za te očinski skrbiti, te oko toga nastojati, da se — kad bude doba tomu — posvetiš čestitomu kakovu zvanju, gdje ćeš moći vlastitom snagom, kao pošten čovjek, danas sutra dotjerati do toga, da te bude cijenio i štovao svatko«.

»Znam ja to«, reče proplanulim očima Ivan, što ga duboko dirnu uspomena miloga oca, »pa zato, ne zatežite, molim, već mi kažite, što mi donosite«.

»Prije nego li što ću ti priopćiti vijest, koju ti donosim, treba da mi očito kažeš, što ću te pitati... Kaži mi, Ivane, bi li imao volje stupiti u vojsku velikoga cara?«

»Ha!« usklikne Ivan, skočiv radostno na noge. »Vi na pol puta susretate moje želje, što ih tajno gojim u grudi već od neko doba«.

Mati Ivanova i Janica na ove riječi problijede, a i gospođa se Blagaićeva uznemiri.

»Dobro, kad je tako«, prihvati opet Blagaić veselo. »Ja sam se tomu nadao unaprijed... Slušajte me dakle... Upravo sad dolazim iz Karlovca, gdje sam prekjučer glavom bio sa slavnim francuskim generalom Marmontom, te njemu preporučio našega Ivana, kao mladića vrlo sposobna i izobražena, koji želi stupiti u vojsku carevu. Viteški general obeća mi, da će mi za koji dan moći kazati, što je odlučio u toj stvari. Nu na odgovor mu, hvala Bogu, nisam dugo čekao, budući da mi je već jučer po svom pobočniku poslao to pismo, u kojem određuje, da se Ivan ima primiti u slavno poznati vojnički zavod La Fleche zvani. Tu će se Ivan još neko vrijeme učiti vojničke znanosti, zatim pak, čim dobro svrši ispite, bit će uvršten, kao oficir, u francusku vojsku«.

Ne mogavši Ivan dulje odoljeti ćudi svojoj, priskoči Blagaiću, te ga stane strasno grliti.

»Stani, Ivane, ta nemoj me tako silno grliti... Boga mi, udavit ćeš me!... Nu gle, baš mi je milo, što ti pogodih žicu... Da, da: mislio sam već od neko doba na to, i eto, sad mi za rukom pođe sretno... Ti si vatren i odvažan mladić, a k tomu vedra glava, tebe dakle bez dvojbe sjajna budućnost čeka pod stjegovi slavodobitnoga orla francuskoga... A sad mi kažite, žene, što ste tako onijemile, te preda se gledate, kao da nam je Ivan osuđen na smrt?«

»A zar je to što bolje?« reče suznim okom majka Ivanova. »Ah jao, jedini moj sine, zar si ti kadar ostaviti majku svoju sada, gdje znaš, da nikoga na svijetu nema, do tebe jedinoga, i gdje vidiš, da joj se sve to bliže primiče starost, gotova nemoć!«

»Da, da«, primjeti drhtavim glasom Janica, »ne bi lijepo bilo, da to

učiniš, Ivane... Vjeruj mi, nama bi se svima na žao dalo«.

»Promisli se, sinko«, primjeti ganuto i gospođa Blagaićeva. »A ti, moj stari«, reče prama svomu suprugu, »nisi trebao, da onako jurišem navališ na njega... Promisli se dakle, Ivane, što radiš; znaš, da je bolja promišljena nego učinjena«.

»Promišljeno je već, pa odlučeno«, odgovori oduševljeno i odvažno Ivan. »Tebe, mila moja majko, čuvat će Bog, koji vazda bdi nad pravednim i dobrim, pa uza to će ti, ako bi od potrebe bilo, jamačno u pomoć biti ovi plemeniti ljudi, i vjerni prijatelji naše kuće«.

»Tako, tako, Ivane, to će i biti, takomi duše!« poviče ganuto Blagaić.

»Što se pak mene tiče«, nastavi Ivan, »kažite sami, zar ne bi sramotno bilo sada, gdje se cijeli svijet miče i kreće oko jedne sjajne zvijezde, oko Napoleona Velikoga, da ja, kao mlad čovjek, čučim u za-

pećku besposlen? ... Ne, ne, to ne može biti! — pa zato, nemojte toga ni zahtjevati od mene. Sad je vijek radnje, vijek slave na oružju... Odvažna samo nebo štiti, štitit će dakle i mene, vjerujte! ... Moj otac, doduše, ne bijaše osobit štovatelj Napoleonov, te je osuđivao sva njegova djela osim jedino code civile, nu ja, akoprem oca svoga neizmjerno ljubljah, u tom obziru ipak nikad se ne slagah s njime... O kolikokrat slušah vas, gospodine Blagaiću, sav ushićen sa strane, kad pripovijedaste o junačkim djelima velikoga toga muža... A sada da mislim drugačije? ... Podnipošto! ... Iskra, što je tad tinjala u grudima dječaka, buknu evo sada silnim plamom... Nemoj dakle tugovati, mila majko, već se za stalno nadaj, da će ti se za koje vrijeme tvoj Ivan ovjenčan slavom opet vratiti.«

»Da, vratit će se — može biti«, primjeti Ivanova majka žalostno, »da se zatim opet na novo dijeli od mene«.

»Draga gospođo«, reče Blagaić, »nemojte tako! ... Ništa ne traje vijekom ... A zar nije cijeli naš život nalik velikoj gostoljubnoj kući, gdje se svraćaju jedni, dočim se drugi iz nje dijele. — Sastanak i rastanak, to je opća sudbina ljudska«.

»A ja volim«, primjeti strastno Ivan, pogledav vatreno sa strane Janicu, »da potražim drugdje u prostranom svijetu sreće, koja mi ovdje u dio pasti ne može«.

»Jao, mili moj sine, evo vidim, da me ne ljubiš«, reče majka Ivanova, krivo tumačeći riječi svoga sina, dočim proplače nadvladana čuvstvom tuge.

Ivan priskoči, te stane grliti i tješiti majku, što je ostale nazočne dirnulo duboko. Sam Blagaić otre si dlanom oči, na što Ivan iza poduljega šutanja duboko ganut progovori: »Umiri se, majko moja, jer nije hasne, a što biti mora, neka bude! ... Što sam evo odlučio, od toga više ne odstupam, tako mi

svete uspomene miloga oca! ... Nemirnu ćud moju, zatim razne moje želje i težnje nadigrat će i umirit ponajprije bojni zvuci slave, što im se srce moje već unaprijed odzivlje radostno ... Veliki car prijatelj je naroda našega, štono dokazuju sve njegove dosadašnje naredbe. On cijeni i uvažava narod naš, osobito radi poznatog mu junaštva. I ja sam Hrvat, proslavit ću se dakle i ja, ako Bog da, pa će i mene zapasti od careve strane zaslužena čast i slava... Živio Napoleon!«

»Živio!« poviče ushićeno Blagaić. »Tako valja, sinko, tako! ... Nemoj slušati žene, već unutrašnji glas, što ti veli. Žene, istinabog dobro kadikad misle, ali im se gotovo sve misli stječu u njihovom čuvstvu, a muž treba da vazda sluša, što mu pamet kaže. Krug djelovanja ženskoga kuća je i kućište, muškoga pak — ako je tomu sposoban i ako hoće — čitav svijet ... Tako mi duše, Ivane, baš si me divno razigrao,

bolje nego ikoji govornik u prijašnjim našim varmeđskim spravištima ... Ti si pravi sin prijatelja moga Kuljanića, pa zato čuj, što ti evo kažem«. To pošto reče, radosno se u krugu ogleda, te nastavi: »Ja sam, doduše, kojekakve osnove gojio o mojoj Janici, koja će danas sutra naslijediti cijeli moj, hvala Bogu, dosta veliki imetak. Moja namjera bijaše, da ju dam za bogatoga kojeg vlastelina hrvatskoga, jer neka govore ljudi što im drago, — bogatstvo je ipak, ako baš ne jedina, a to jamačno velika poluga sreće na tom svijetu. A mogu uzgredno i to reći, da već sada neki ljudi propitkuju za moju kćerku, akoprem je još premlada za udaju ... Nu ostavimo to, već u kratko hoću samo to da kažem, što se navlastito tebe, Ivane, tiče ... Ti si joj nedavno spasio život, već kao djeca gledaste se rado, pa valjda ni sada jedno na drugo ne mrzite. Dakle čuj, šta odlučih u taj svečani čas: ako mi se za četiri go-

dine dana kao kapetan s krstom počasne legije vratiš, dat ću ti Janicu, neka pođe za te....«

Svi se na ove riječi radosno prenu. Janica, porumenivši kao rumena ružica, obori glavu, a Ivan pomaman od radosti priskoči k Blagaiću, te poljubiv ga u ruku, reče strasno: »Gospodine!... Oče, evo vam tvrde vjere! da ću se ili za četiri godine vratit kao kapetan s krstom počastnim, ili — da će me kriti hladna zemljica, gdjeno će drugi krst naznačivati, da sam, istina, pao, ali ipak do smrti svoje vjeran ostao ljubavi i slavi«. Pošto izusti ove riječi, otrči iz pretijesne sobe napolje, da mu odlane na friškom zraku i pod vedrim nebom.

III.

Nedjelja dana jedva minu, odkako bi u dvoru Blagaićevu odlučeno, da se Ivan posveti novomu zvanju svome, i eto — ta se odluka na njemu već u toliko zbila, da se već bio na put dao u Francusku. Ne treba nam ovdje podugo pripovijedati, kako se Ivan prije nego li se na put dade, opraštao s milom majkom i cijelom obitelju Blagaićevom, štono ga ukupno otprati do Rijeke, odkud je imaó poći s nekim brodom put Francuske. Ne treba nam kazivati, kako ga je plačući grlila, blagoslivljala, a k tomu i zaklinjala majka, da joj piše često, kako mu je majku tješila gospođa Blagaićeva, kako mu je Janica suznim i blijedim lišcem za znak uspomene potajno podala zlatan prstenak, stisnuvši mu uza to muče nu strasno ruku, zatim kako

je napokon Blagaić Ivana i ostale hrabrio, akoprem je i sam bio ganut. Sve to potanko opisivati suvišno bi bilo, budući da se takova šta obično događa svagdje, gdjeno se rastaju ljudi, što ih skapča ljubav ili prijateljstvo.

Ivan je skoro i sretno prispio na određeno mjesto, u carski naime zavod la Fleche. Tu je odmah sa svom mogućom marljivošću nastojao oko toga, da se izobrazi prama novomu svom zvanju, što mu je zbilja u kratko vrijeme tako dobro za rukom pošlo, da se za prvenstvo natjecao sa najboljim pitomcima zavoda, te ga zbog toga jednoglasno stadoše hvaliti svi učitelji i poglavari njegovi. Svatko se čudio mladomu tomu Hrvatu, koji u kratko vrijeme preteče u znanju mnoge svoje drugove, koji mu to nipošto ne upisaše u grijeh, dapače ga štovahu svikoliki. Nitko međutim nije slutio, da Ivana što drugo do pohlepe za vojničkom slavom potiče na toliku izvanrednu marljivost.

Nikomu, ni na kraj pameti ne bijaše, da ga ponajviše na to potiče ljubav. Da, ljubav, divna ta čaralica, koja umije čudotvornom svojom silom — ako je samo prava i čista — svagdje slična, pače još veća čudesa stvarati.

Tako prođe god. 1810. Ivan je spomenute godine često kući pisao, a majka njegova i Blagaić odgovarahu mu svaki put, pače na njegov godovni dan, priklopila je i Janica listu majke njegove mali listić ovoga sadržaja:

»Mili moj Ivane! S najvećom radošću čujem svejednako samo dobrih glasova od tebe, što mi najbolje dokazuje, da me nisi zaboravio, i da ti je u istinu stalo do toga, da se ispuni tvoja, a — zašto da tajim — i moja jedina želja. Bog uvijek one štiti, koji napreduju uzdajući se u njega, te ih dovodi k cilju. Uzdaj se dakle i nadalje u pomoć njegovu i u svoje sile, pa

napreduj što više bude moguće, da dokučiš cilj, za kojim si pošao. To iz svega srca želi

tvoja Janica«.

Nije moguće opisati radost, što ju poćuti Ivan, dobiv prvi taj listić od mile svoje Janice, koja ga je i onako kao uzorita kakova slika okruživala, te poticala na sve to veću marljivost. Taj listić smatrao je Ivan kao veliku svetinju, te bi ga uvijek uz onaj mali prsten, što ga dobi od Janice, nosio na svojim grudima, kao neki što nose čudotvoran kakav amanet, da ih od zla brani. A u istinu imađaše, ne toliko taj listić i prsten, koliko sama ljubav Ivanova prama Janici čudotvorne moći za njega, budući da ga je ne samo bodrila, da postojano ustraje i sve to bolje da napreduje na odabranoj stazi zvanja svoga, već mu je ta ljubav srce štitila od svake nečiste misli ili strasti. Zaista je divna moć prve ljubavi u mlađahnim grudima, jer ona ne

samo što je najbolji štit proti navalama nečiste raskoši i pogibeljnoga lastovanja, kojima mladi ljudi mnokrat žrtvuju sreću i zdravlje svoje, već ona priliči anđelu čuvaru, koji vodi vjerne svoje kadšto istina strmom, uskom i trnjem obasutom stazom, nu vodi ih ipak slavodobitno, jer ako i hoće da posrnu, a to im ona pruži čistu ruku svoju, te ih kao zlato ognjem očišćeno iz vira napasti slavno izvodi, a napokon daruje svojim rajskim darovima.

Početkom g. 1811. stigao je Ivanu od majke žalostan glas, da je naime umrla gospođa Blagaićeva iza kratke bolesti, te da Blagaić sa Janicom gorko oplakuje smrt plemenite te gospođe, za kojom je dakako i majka Ivanova tugovala, budući da joj pokojna bijaše najbolja prijateljica od mladosti pa sve do smrti svoje. I ovo je već druga gorka rana bila, što ju je oćutio Ivan iza smrti oca svoga, pa zato,

da tim prije nekako pregori tu bol, podvostruči marljivost svoju u nauci, te se time duhom primakne sjajnim onim dvjema zvjezdama, štono obasjavahu vidik budućnosti njegove, a te zvijezde bijahu: slava i ljubav. — Ah, blažen ti je sanak mladosti, gdje nam se često čini, kao da će slava i ljubav, nalik blizancima na noćnom svodu nebeskom, vazda usporedo u životu našem ostati, uvijek vedro sjati, a nikad nepotamnjeti! — Ali drugo je ozbiljni život svakidašnji, drugo opet bujni onaj sanak, što ga često sniva neiskusna mladež, jer slava i ljubav rijetko kad do kraja usporedo ustraju, kadšto jedna ili druga između tih zvijezda potamni, a često baš i obadvije, te gusti mrak tad zastre samotnu stazu života našega, a rascviljeno srce naše tad plače nad razvalinama lijepih nekoč nada svojih. Je li se ipak Ivanu ispunilo, čemu se nadao, to ćemo tek kasnije vidjeti.

Kad je čovjek zabavljen bilo naukom, bilo drugim kakovim poslom, vrlo hitro mu prolazi vrijeme; to je iskusio i naš Ivan.

I tako nastane g. 1812. — Silni Napoleon spremao se mjeseca travnja iste godine proti Ruskoj. Poglavarstvo zavoda la Fleche dobi od cara nalog, da pitomci odmah podnesu izvanredne ispite, pa da se najsposobniji između njih odmah uvrste kao časnici u vojsku. Kao što car zapovijedi, tako je i bilo. Ispiti ovi biše u nazočnosti carevoj, te odličniji pitomci budu odmah naimenovani časnicima. Ivan Kuljanić sa još tri do četiri druga svoja odlikovao se osobito za toga ispita, te zato bude napose pohvaljen; dapače car sam, komu se dopao lijep i odvažan, a k tomu znanstveno izobražen Ivan, pristupi naglo k njemu, potrepta ga po ramenu, te pogledav ga vatrenim svojim očima, upita ga u kratko, da li možebit želi stupiti u topništvo »arti-

llerie volante« zvano, što ga je ustrojio sam car, i što bi radi svoje vještine dovoljno na glasu. Ivan, uzdrman i ushićen od te carske milosti, radosno privoli, te odmah drugi dan krasile su ga već zlatne naramice topničkog poručnika. Da je tim na osobit način odlikovan Ivan, to je ne samo on sam uviđao, već to uviđahu i njegovi dosadašnji poglavari i drugovi, koji se srdačno tomu radovahu.

Ivan je zatim — koncem travnja — molio, da smije s dopustom na tri nedjelje dana poći kući, da posjeti majku, što mu poglavarstvo dozvoli, s tom ipak primjedbom, da se odmah, pošto rok dopusta isteče, bilo gdje bilo, pridruži arrière-gardi velike armade francuske, koja je već za koji dan imala krenuti put Njemačke. Ivan je putovao kopnom do Marsilje, a odanle morem do grada Rijeke. Nu akoprem je hitro putovao, to mu se ipak činilo, kao da putuje lagano kao puž. Pa sve da je u ono doba bilo željeznica i

parobroda, sigurno bi mu se i to putovanje činilo odviše sporo, budući da hitrina ni ovih iznašašća novijega vremena ne bi bila kadra letjeti poput krilatih njegovih želja i misli. Nu to čeznuće Ivanovo bijaše sasvim naravno, jer dvije i po godine prođoše, odkako nije vidio majku svoju, Janicu, Blagaića, grob svoga oca, prijatno seoce i svu ostalu okolicu miloga zavičaja svoga tamo iza Julskih planina. On si je cijelim gotovo putem predstavljao, kako će se tamo svi uzradovati, videći ga iznenada u svom krugu, pa k tomu još kao poručnika glasovitoga topništva, i to po naročitoj volji carevoj. — Pošto je Ivan morem prispio do Rijeke, najmi tamo odmah kola, pa hajd prekrasnim Lujzinim drumom put doma svoga! —

Ivan je na kolima zamišljen sjedio i svedj samo preda se gledao, te tako nije ni svrnuo okom na pusto i kamenjem obasuto Grobničko

polje, štono se blizu Rijeke na lijevo uz spomenuti drum nalazi. On se nije ni obazro kod Jelenja, da vidi odanle još jedanput modrozeleno more u žlijebu Kvarnerskom. Isto tako nije opazio divlju romantičnost naravi kod visoke planine Osoj zvane, štono sa 3000 stopa nadvisuje površje morsko. Sve to, za svakoga drugoga putnika toliko zanimivo, nije tada ni najmanje dirnulo Ivana, jer njegove misli težile su svedj naprijed, prevaljući gore i doline. Kočijaš, podpomognut vinom iz čuturice Ivanove, pogodio mu je misli, te je stoga tjerao čile konje svoje, čim opazi, da mu je već iza leđa Osoj planina, odakle se glavni drum ponajviše nizbrdice vije. Tako još za dana dođoše putnici sve bliže onamo, gdje bi rodno mjesto Ivanovo.

Upravo je zapadno sunce zadnjim svojim tracima pozlaćivalo toranj crkve, štono se viđao s druma tamo na desnoj strani, gdje se pomaljao iza gusta gaja na podnožju

gore. Pošto Ivan opazi taj toranj, obuzeše ga razna čuvstva... A kako ne bi? — Ta to je toranj one crkve, gdje bi nekoć kršten on i Janica. Tik uz crkvu ovu nalazi se groblje, gdje počiva njemu otac, a Janici majka. Pa zato Ivan ondje, gdje put vodi s glavnoga druma u seoce, ne mogavši više odoljeti navali različitih čuvstava, skoči s kola, te pješke pođe hitro naprijed, dočim su ga kola slijedila.

U opće se opaziti moglo, da je narav opet progledala iza teškog zimskog sna. Blagi tihi večer proljetni pokrio je svu okolicu. Zrak bijaše napojen mirisom raznoga cvijeća. Putem, kojim je Ivan žurno naprijed stupao, cvale su mirisne ljubice, a nuz mali potočić, štono se tamo pod brijegom romoneć vije kroz grmlje i mahom obraslo kamenje, ponikoše hiljadama modre potočnice. Stari hrasti otajstveno šuštiše mladim lišćem svojim. Žutokljuni kos cvrkutajuć s

grma prhne, te preko puta u gustu šumu poleti, dočim pitomija zeba na hrastovoj grani iznad Ivana ostade sjedeći i pojući bezbrižno pjesmu svoju. U obližnjoj šumi zaguče grlica, dozivljući si druga u gnijezdo već priugotovljeno, a ponešto dalje prama selu čulo se, kako prijatno klopoće mlin. Sve to neobično dirnu Ivana, jer sve bijaše, kao god i prije. Ništa se nije promijenilo, a uz to bijaše sve nekako svečano, baš kao da je miloga svog znanca čekalo ljupkim proljetnim pozdravom. Došavši pobliže dvoru, popašti se Ivan, te pođe naglo iz obora prama dvoru, gdjeno ga prvi susretoše vjerni njegovi kopovi Sokol i Vidra, koji opazivši Ivana, odmah k njemu priskočiše, te radosno lajući i repom mašući stadoše skakati oko njega i ruke mu lizati. Čuvši lavež pasa dotura se, noseći iz kokošinjaka jaja u košari, stara i jednooka majerica Dora, da vidi, što je.

»Isuse i Marijo!« poviče starica, upoznavši Ivana, te hoteći sklopiti ruke, zaboravi na košaru, koja joj se u onaj par izmakne i — hrsk! — zajedno s jajima pade na zemlju. Sokol i Vidra stadoše odmah — valjda iz samoga veselja — bjelanjke i žutanjke istrtih jaja polizavati.

»A što je do vraga, zar je Dora poludjela?« poviče banuv pomamno na vrata iz dvora, stari špan Marko Čordić, nu pošto i on opazi i prepozna Ivana, veseo priskoči. »Ha, mladi naš gospodin!« poviče starac, hoteći Ivanu srdačno kao nekoč podati ruku, nu vidjev na njemu oficirsku uniformu, ukoči se po soldački, uzme desnom rukom lulu iz usta, a lijevom dotaknuv se svoje crvenkape, kao da salutira, ozbiljno reče: »Oprostite, gospodine poručniče!« —

»Daj mi ruku, Marko!« reče ganut Ivan, gledajuć do sad muče, što se susljedice u kratki čas oko njega zbilo. »Daj mi ruku, dobri

starče!« opetova, pruživ Marku desnicu.

»Molim, gospodine poručniče... I ja sam bio vojnik... Pa još k tomu kaplar... Ja znam, što će reći subordinacija«, odgovori Marko, svejednako još nepomično pred Ivanom stojeći.

»Pusti sad to na stranu, pa mi ruku daj«, reče Ivan. »Zar ne čuješ, što ti velim?« Na to Marko, videći, da i tu subordinacije treba, poda radosno žilavu svoju ruku Ivanu, koju mu on srdačno stisne, te zatim odmah skočiv u dvor upita: »A gdje je mila moja majka?«

»Nema je kod kuće, gospodine laj —«.

»Pusti, molim te lajtmana«, primijeti Ivan prijatno, »ja hoću da me zoveš, kao što si me zvao prije ... A gdje je moja majka?«

»Milostiva gospoja nalazi se danas od jutra tamo u dvoru gospodina Blagaića«.

»Ha, kod Blagaića?« poviče radosno Ivan.

»Da, tamo je, gospodine — Ivane, te će se valjda skoro vratiti kući, budući da je već zašlo sunce«.

»Ja ću sam ići po nju«, prihvati Ivan živahno.

»Ala će se tamo veseliti svi, navlastito milostiva naša gospođa i —« no tu nekako riječ zape Marku; valjda se u isti par opet sjeti subordinacije.

»Idem dakle«, reče smiješeći se Ivan, »a tebi, Marko, preporučam kočijaša moga, što eno upravo otvara ljesu. Dobro me je vozio, pa bih rado, da bude dobro podvoren on i njegovi konji«.

»U našem dvoru bijaše do sad dobro primljen svatko, tko bi goder došao, ne će dakle ni po njega krivo biti«, reče Marko s nekim ponosom, dočim se Ivan već na put dao prama obližnjemu dvoru Blagaićevu.

»Vi me, Marko, uvijek korite s toga, što sam ćorava«, reče pošto Ivan ode, pristupivši opet majerica Dora, »a ja ipak prva ugledah mladoga našeg gospodina«.

»Ta da, i slijepa se kokoš kadšto namjeri na zrno«, odgovori porugljivo Marko, te time presječe daljni razgovor s govorljivom bakom, a zatim ode u kuhinju po ugljen, da si opet zapali lulu.

Ivan je međutim žurno naprijed stupao prama dvoru Blagaićevu, te došav skoro onamo, prikuči se brzo i tiho, te uniđe u dvor, da ga nije opazio nitko. Skoro zatim preskoči kamene stube, te dođe pred vrata palače, gdje je znao, da se u to doba obično sakuplja cijela obitelj. Tu malko stane, te prisluškujuć začuje, kako u sobi Blagaić na glas čita novine. — Srce Ivanu silno zakuca u grudih, tako silno, da je mislio, pući će mu od radosti i milinja. Pošto se malko razabrao, zakuca na vrata.

»Unutra!« poviče Blagaić ponešto zle volje s toga, što ga je to kucanje smetalo u čitanju milih mu novina, no iza toga Ivan već otvori naglo vrata, te stupi u sobu.

»Ivane! ... Sinko! ... Hej, Ivane!« vrisnu i viknu radostno u jedan glas, Janica, Ivanova majka i Blagaić, baciv novine i naočale svoje na stol.

Svi priskočiše k milomu prihodniku. Majka ga stane plačući od milinja grliti. Blagaić mu srdačno poda i stisne ruku, samo Janica — nalik slici sramežljive gorske vile — ostade stojeći za ocem u nježnoj djevičanskoj zabuni. Jedan samo zamjeniti žarki pogled u Ivana i Janice bijaše tom prilikom jedini tih, nu njima tim razumljiviji pozdrav duša njihovih.

»A gle, što to vidim!« poviče radosno Blagaić, koji se u toj radosnoj zabuni prvi razabrao. »Gle ti njega ... Oficir, pa još kod topni-

štva, i sve to prije reda... Hej, momče, kako to?«

»A zašto mi nisi javio, sinko, da ćeš doći?« upita ga u isti čas majka.

»Sve ću vam redom kazati, dok se malko razaberem«, odgovori Ivan drhtavim od radosti glasom.

»Sjedni amo do mene«, reče mu majka, namjestivši ga odmah uza se, držeći mu ruku objema rukama i gledajući ga suznim blagim okom materinjim.

»Nuder, Janice — a što si se tako zagledala u Ivana, kao da ga do sad ni vidjela nisi? — nuder zovni slugu, da nam donese večeru malo prije nego obično, jer putnik treba da se okrijepi«. Janica na riječi očeve porumeni, zatim hitro izađe iz sobe.

Uz večeru, koja bude skoro zatim donesena, stade Ivan pripovijedati, šta i kako je bilo u La Flech-u, što međutim ovdje, budući nam je

već poznato, ne ćemo opetovati. Ne treba nam dapače ni to napominjati, kako je Blagaića, poznatoga obožavatelja Napoleonova, ushitilo, kad je Ivan stao pripovijedati, kako ga je car pohvalio i kao časnika uvrstio u topništvo. Svaki čas Blagaić bi uletio Ivanu u riječ, pitajući ga bilo ovo bilo ono o caru, svom uzoru.

»Gle, Ivane«, reče sav ushićen Blagaić, pošto Ivan prestade pripovijedati, »ti si odmah s početka nadkrilio nadu našu, budući da si se znatno primakao k cilju... Tako valja, Ivane, to mi je drago!... A ja, da znaš, što sam god rekao prije dvije godine dana, toga ni danas ne poričem... Razumiješ li me?«

»Razumijem«, odgovori radosno uzbunjen Ivan pogledav Janicu i poljubi Blagaića u ruku.

Poslije večere oprostio se Ivan i majka mu od Blagaića i Janice,

obećavši im, da će sutra za stalno opet doći.

Jasna mjesečina proljetne noći sprovađala je Ivana i majku njegovu kući, gdje se opet oba na samu razgovarahu do kasno doba noći. Među ostalim pripovijedala je tom prilikom majka Ivanu, da je Blagajić, odkako mu umrije mila supruga, višeputa tužan i zamišljen, i da ga takovom prigodom jedino može razveseliti glas kakav o caru Napoleonu, kao što to bijaše i prošle večeri, gdje ga izvan toga i dolazak Ivanov razveseli.

Sutradan, kako bi dogovoreno, ode opet Ivan s majkom k milim svojim susjedom.

Blagaić, da proslavi, kako valja, dolazak Ivana, budućega zeta svoga, pozva nekoliko prijatelja iz susjedstva na ručak, gdje se dakako po staroj hrvatskoj navadi dobro jelo, pilo, nazdravljalo, a uza to i pjevalo gotovo do večera.

Svi pozvani gosti bijahu dobre volje, samo u jednoga moglo se opaziti, da mu prijateljska ta gozba nije sasvim po ćudi, a to bijaše Luka Krivudić, bogat vlastelin iz obližnje okolice, koji je od neko doba često polazio Blagaića.

Krivudić bijaše poznat u cijeloj okolici kao strastan, naprasit i osvetoljubiv čovjek. Uza to bijaše ponosit, te bi prezirao svakoga, koji ne bijaše bogat ili ugledan. Prosti narod mrzio je na njega s toga, što je prije, nego li Napoleon osvojio ovu stranu naše domovine, do zla boga gulio i tlačio ubogi narod; plemstvo pak mrzilo je na njega radi nesnosne oholosti i naprasitosti njegove, te mu se zato svatko rado uklanjao s puta. Svi su znali, da je Krivudić naletnica, te se bojahu svagdje s njime i to valjda zbog toga, što se potajno o Krivudiću glasalo, da je čovjek dvoličan i tajni agent, no čiji? — da li austrijanski ili francuski, to se nije moglo saznati. S toga uzroka čuvao

ga se svatko, bio privržen Francuzom ili Austrijancem. — U ostalom bijaše Krivudić čovjek srednje dobi, te akoprem se o njem nije moglo reći, da je ružan, to bijaše ipak u toga čovjeka takovo lice, da je moralo svakoga, koji ga vidi, neugodno dirnuti. Blagaiću, istinabog s početka ne bijaše baš sasvim povoljno, što je k njemu dolazio taj čovjek, nu malo po malo privikne se tomu, budući da se Krivudić kod njega vazda uljudno i čedno vladao, a izvan toga bijaše bogat vlastelin, što je, kako znamo, već samo po sebi mnogo važilo u Blagaića. Nije dakle čudo, što je Krivudića pošteni starac pozvao i na to veselje, misleći, da će mu time ugoditi. Nu kao što rekosmo, Krivudić se nešto namrgodio, — nu zašto? — to nije nitko, pa baš se nije nitko ni brinuo za to, već je svak nastojao, da bude tim veseliji u društvu ostalih dobrih prijatelja.

Poslije ručka razgovarahu se još neko vrijeme gospoda, pijući kafu

i pušeći lulu duhana, zatim pak, oprostivši se redom od vrijednoga domaćina i sadašnje mlade domaćice, lijepe Janice, posjedaše u svoja kola, te svak ode svojoj kući. Jedan između prvih, što odoše, bijaše Krivudić. Za oproštaja nije Ivana ni pogledao, a od Janice oprostio se posve hladno.

Pošto svi gosti odoše, ostade Blagaić sam sa majkom Ivanovom u dvorani, jer Ivan i Janica već prije prilikom bučnoga odlaska gostiju upotrebiše zgodnu priliku, te odoše zajedno u vrt. — Podugo mučeći jedno uz drugo šetahu, kad ali jednom oboje stanu pod nekom starom sjenatom lipom.

»Sjećaš li se Janice?« progovori najprije Ivan, »kako smo tu još kao djeca vijence pleli našim roditeljima.«

»Kako da se ne sjećam«, odgovori ljupkim glasom Janica, »ta ovdje baš na toj klupi — sjedila sam jednoč, kad si mi sav okrvav-

ljen donio u gnijezdu dvije mlade grlice, štono sam ih već odprije zaželjela; a ti si mi ih tada pribavio, akoprem s očevidnom pogibelju života svoga, jer tad si — sjećaš li se još? — pokliznuo tamo s one pećine, gdje bijaše u grmu gnijezdo, pa si ozlijedio glavu i ruku«.

»Kako da se ne sjećam!« odgovori Ivan. »O živo se sjećam blaženoga tog časa, upravo kao da se sve prije nekoliko trenutaka zbilo ... Ta ti si mi tad u onom potočiću, što nuz vrt taj teče, glavu i ruku studenom vodom oprala, te maramom svojom ovila ... Da zbilja, kaži mi Janice, živu li još one dvije grlice?«

»Živu dakako, te se ljube«, odgovori djevojka potiho, te obori glavu.

»A ljubiš li ti mene, dušo duše moje?« upita Ivan Janicu, dočim ju ogrli i na svoje grudi pritegne.

»Što me pitaš, Ivane, kad znaš«, reče šapćući Janica, ali joj daljna

riječ zape u grlu, jer s magnetičnom nekom silom pritegnuta, primakoše se već usta Ivanova k njezinim koralnim usnam ... Prvi blaženi i čisti cjelov združi duše zaljubljenika — za uvijek ... Trag sunašca zapadnoga obasja u onaj čas žarom svojim lijepi taj par, kao da ga hoće posvetiti i zasvjedočiti mu savez mlađahne ljubavi.

»Djeco, ta gdje ste za Boga?... Svuda vas tražim«, poviče blizu zagrljenih Blagaić. Ivan i Janica skočiše na noge, te u isti par već pred njih stupi Blagaić, noseći u ruci novine.

»Evo nas«, reče ohrabriv se najprije Ivan, »mi odavle gledasmo sunce, kako lijepo zahodi«.

»Da, da, znam ja to«, prihvati smiješeći se i grozeći prstom Blagaić, »nu meni se sve čini, kao da je vama istom sada ishodilo sunce ... Nu neka, pustimo to sada!« Zatim starac nastavi ozbiljnije. »Ali

sad čujte, što novine pišu. Tiče se to i tebe moj Ivane«.

»Mene?« upita Ivan. »A kako to?«

»Slušaj, pa ćeš odmah znati kako«, reče Blagaić, natakne svoje naočale i stane svečano čitati: »Nj. veličanstvo car Napoleon uputit će se već početkom mjeseca svibnja t. g. u Draždane, gdje će ga lijepo dočekati svi vladari, što spadaju k savezu renskomu, da se poklone velikom caru«... A sad slušaj, što među ostalim dolje niže veli: »Svi časnici i prostaci francuske vojske, što se sad s dopustom nalaze kod kuće, imadu se, ne gledaći na podijeljeni im rok dopusta, najdulje do 12. svibnja kod svojih zborova sakupiti«... Jesi li čuo, Ivane?«

»Jesam podpunoma«, odgovori ponešto tronut Ivan, ali razabrav se hitro, nastavi: »Sad nije drugčije, te ću i ja morati prije otići, nego li što sam mislio«. To čim

reče, pogleda Janicu, koja malko problijedi.

»Tako jeste«, reče Blagaić, »još tri dana po prilici moći ćeš boraviti u našem krugu, nu dulje ne, ako želiš za vrijeme doći k svomu zboru«.

»Što mora biti, neka bude!« prihvati Ivan, dočim mu vatra sijevnu iz očiju. »Slava me zove, a kad zadovoljim njezin poziv, vratit ću se opet, ako Bog da, u vaš mili krug, da kiti lovora, što ju steći moram, pridružim nježni vijenac ružmarina... Može biti, da ću se vratiti skoro, jer s Rusijom bit ćemo, kako mislim, gotovi u kratko vrijeme«.

»Da Bog da!« upane Blagaić, »nu ja cijenim, da će biti ponešto mučan posao s Rusijom, premda ni malo ne dvojim o tom, da će i nju slavni Napoleon pobijediti. Ta o tom sumnjati bila bi grjehota; ali mučno će biti svakojako, jer je Rusija nepristupna zemlja svakomu tuđi-

nu... Nu najposlije će i ona«, nastavi oduševljeno, »sa svojim neizmjernim poljima, obasutim snijegom, sa svojom starom svetom Moskvom i s novim sjajnim Petrogradom morati Napolenu se pokloniti, kao što mu se već pokloniše prastari spomenici moćnih nekoč Faraona, visoke naime piramide sred vrućih i pjeskovitih ravnina Nila, kao što mu se nadalje pokloniše vrletne talijanske planine, što ih do jedinoga Hanibala nitko nije prelazio... Napoleonu ništa nije nemoguće! — Pa zato se za stalno nadam, da će on i silnu Rusiju pokoriti slavodobitnim svojim oružjem«.

Još bi bio nadalje Blagaić u zvijezde kovao Napoleona, da ne pristupi majka Kuljanićeva, s kojom zatim svi odoše natrag u dvore, te do večere prijateljski razgovarahu o svačemu. — U takovim prijateljskim razgovorima vlada nepokvareni slavensko-patrijarhalni duh. Svak, komu je god naš seoski život poznat, znat će, da slični razgovori u prijateljskom krugu čine veoma ugodnim seoski naš život. Bog bi dao, da nam se tečajem vremena i taj narodni običaj ne izgubi, kao što se izgubilo već mnogo toga, što sad jedva po imenu znamo.

Nesretnu ili tužnu čovjeku polagano prolazi vrijeme, te se čas za časom vuče, kao crne magle vjetrom natjerane, ali najposlije prolazi ipak. Ali što da rečemo o sretnu čovjeku? ... Njemu vrijeme nema mjerila, jer dan za danom tako hitro prolazi, kao da ga nose suncem obasjana krila ptice lastavice. Upravo tako hitro prođoše i ona tri dana, što je Ivan još imao probaviti u krugu najmilijih mu ljudi na svijetu. Pošto pak ova tri dana prođoše, dijelio se Ivan od svojih. Bješe tu opet plača i uzdisaja dosta, jer je sad uz Ivanovu majku i Janica očito suze ronila. No Ivan se najposlije ipak razabrao, i trgnuv se iz milih naručaja, na kola

skočio i povikao: »Kočijašu, tjeraj!« — pošto izusti, već konji s koli poletješe drumom. »S Bogom, Ivane! ... S Bogom!« čuo je još uz štropot kola za sobom, dok se za koji čas i ti mili glasovi ne utišaše. Siromah Ivan ne htjede ni obazrijeti se, da si time ne otešća rastanak. Srce mu je kucalo silno, te mu se činilo, kao da je rascijepljeno na dvoje: jedna pola vukla ga je silno natrag tamo, gdje mu se odzivala ljubav, a druga pola tjerala ga svedj naprijed onamo gdje ga očekivala slava.

Putujuć neprestano prispio je Ivan u određeno vrijeme k zboru maršala Ney-a, s kojim je skoro zatim krenuo put sjevera.

IV.

Dok se opet sastanemo s Ivanom na polju bojnom u sjeveru evropejskom, treba da u kratko napomenemo historijske događaje godine 1812., koji ne samo što su u savezu s našom pripoviedkom, već su i znameniti za svakoga Slavena. Napomenut ćemo ih tako, kao što su poznati i kao što ih napominju i opisuju suvremeni ljetopisi.

Pošto je Napoleon došao u Dražđane i tamo u društvu mnogih vlasti svojoj podčinjenih vladara proboravio deset dana, krenu s ogromnom svojom vojskom put sjevera. Vojska careva sastojala je iz smjese raznih naroda. Bilo je tu preko pol miliona vojnika, do hiljada topova i preko dvadeset hiljada ratnih kola sa džebanom i ostalom vojničkom spravom. Lijevo krilo silne

te vojske pod zapovijedju maršala Macdonalda protezalo se do Istočnoga mora (Ostsee), a desno pod zapovjedništvom Reynierovim utaborilo se ispod rijeke Bug zvane, i to upravo naproti južnomu odjelu ruske vojske. Glavni srednji odjel vojske predvodio je glavom car Napoleon, pa pošto je s njime mjeseca lipnja prebrodio rijeku Njemen, dođe s vojskom u nekadašnji glavni grad litavski Vilna zvani.

Dolazak Francuza probudi opet u Poljaka nadu, da će s francuskom pomoću iz razvalina svojih opet uskrsnuti stara Poljska. U toj nadi Poljake još većma ohrabri poznati onaj proglas Napoleonov, gdje se taj boj proti Rusom nazivlje »drugim ratom poljskim«. Pa zato odmah onaj dan, kad je Napoleon došao u Vilnu, sakupljeni u Varšavi sabor poljski proglasi uskrsnuće Poljske, te među ostalim zaključi: da se ima ustrojiti glavni savez ili tako zvana general-konfederacija.

Nema pera, koje bi kadro bilo opisati silno oduševljenje i veselje živahnih i domoljubivih Poljaka, koji su smatrali Napoleona za novoga Mesiju naroda poljskoga. Za zbilja, da je Napoleonu u ono vrijeme do toga stalo, da se cijeli narod poljski digne na oružje proti Rusa, to bi se zaista bilo dogodilo, nu Napoleon ne bijaše nikad prijatelj općega kakovog ustanka ili narodnoga pokreta, pa zato poljskim poklisarom reče: da on namjere njihove ne može iz obzira prama Austriji odobriti i podupirati. Poljaci Napoleonu ne bijahu ništa drugo, do oružje dobro došlo, što ga on lukavo upotrebi za svoje sebične svrhe. S toga i nije čudo, što su zaslijepljeni Poljaci ne samo pod Ponjatovskim hrabro vojevali proti Rusa, već što je i cijeli narod poljski svakom prilikom znatno podupirao Francuze proti Rusa, te tako u svem i svagdje na ruku bio svomu tobožnjem izbavitelju.

Oko sredine mjeseca srpnja kre-

nula je svakolika francuska vojska uz strašnu kišu i oluju iz Vilne prama Vitebsku.

Napoleonova namjera bijaše, da osvoji Moskvu, »to srce ruskoga carstva«, kao što bi običavao sam reći; nu on nije ni s daleka pomislio na to, da će Rusi uz naravni položaj i podneblje svoje dobiti silnoga saveznika, kojemu on ne će odoljeti; ali tako je i bilo. Drumovi bijahu svuda u najgorem stanju, što je dakako znatno otegoćivalo savez vojske. Izvan toga bijaše mučno u pustoj neprijateljskoj zemlji pribaviti potrebitu hranu za toliku vojsku. Mnoge vojnike francuske s toga spopade bolest, te su morali zaostati u bolnicama. Tadašnji zapovjednici ruske vojske Barclay de Tolly i Bagration— inače tuđinci — ustručavahu se zametnuti boj s Napoleonom, već ga vabljahu sve to dalje u pustu zemlju. Kod Smolenska sraziše se prvi put neprijateljske vojske, i to dne 17. kolovoza 1812. Nu pošto obje vojske

čitav gotovo dan biše krvav boj, nije se pravo znalo, koja je stranka nadjačala. Smolensk je tom prilikom gotovo sav izgorio, a ruska vojska povukla se prama Moskvi. Poslije prvoga tog sraženja sa Rusima saziva Napoleon pod šator svoje bojno vijeće. Većina iskusnih francuskih generala svjetova tom prilikom cara, da se okani daljnjega rata, nu Napoleon — vazda svoje glave — odluči baš protivno, te ostade pri svojem: da će naime osvojiti Moskvu, gdje će zimovati, te ujedno cara ruskoga Aleksandra prisiliti na to, da ga moli za mir uz uvjete, koje će mu diktirati Napoleon. Prema tomu zaključku prevali francuska vojska rijeku Dnjepar. — U ruskoj vojsci i u narodu stade se tom prilikom pojavljivati opće nezadovoljstvo poradi oklijevanja gore spomenutih tuđih vojskovođa. Da se tomu za vremena doskoči i da se ohrabri cijeli narod, naimenova car Aleksandar u dobar čas po se i po carevinu svoju slavno poznatoga

Kutuzova vrhovnim zapovjednikom cijele ruske vojske. Kutuzov bijaše čovjek razborit, dobar vojnik, opće štovan, te pravi pravcati Rus dušom i tijelom. Pošto on primi vrhovno vojvodstvo, pretvori se odmah dosadašnji rat ruske vojske u rat opće-narodni. Svuda, kud bi goder prolazila francuska vojska, uzmicaše pred njom stanovništvo pojedinih mjesta, sela i gradova, upaliv i uništiv prije odlaska svoga sve, što bi goder neprijatelju od kakove makar i najmanje koristi moglo biti.

Kutuzovu bijaše stalo ponajviše do toga, da stare svete Moskve ne zauzmu Francuzi, pa zato stane s vojskom kod Borodina, te odluči, ovdje ponajprije da pokuša bojnu sreću. — I boj se tamo zametnu dne 7. rujna; boj zaista krvav i strašan kojemu u novijoj povjesnici ravna nema. Strašno gruvanje topova, praskanje pušaka, a uza to hrabreći glasovi zapovjednika jedne i druge stranke: »Vpered zamnoj!«

i »E avant!«, pa zatim juriš i udar bilo pješaka bilo konjanika, sve to razlijegalo se strahovitim urnebesom na daleko, dočim kroz gustu maglu od praha puščanoga, koji prikri svu bojnu poljanu, ruski i francuski barjaci provirivahu, kao jedra skršenih brodova, što ih znadu progutati bijesni i silni valovi uzburkana mora. Stari još i sada gdjegdje živi vojnici pripovijedaju, da se kod Borodina zemlja pod njima tresla od strašnoga boja,, a sunce da se sakrilo za oblake, odkale bi se kadšto ukazalo nalik krvavoj kugli. Takav bijaše boj kod Borodina! — Nu kocka najposlije i tu pade, te Francuzi mejdan održaše, akoprem ih je ta slava skupo stajala, budući da ih je sila božja tom prilikom zaglavila.

U boju kod Borodina osvjetlao si je junaštvom svojim najvećma lice francuski maršal Ney, koji od cara svoga zato i dobi naslov kneza od Moskve. Izim Neya odlikovaše

se također i drugi mnogi, kojih imena, mislim, da ne će toliko zanimat čitatelja, koliko će mu valjda drag biti, kad mu kažemo, da na taj da i našega Ivana Kuljanića zapad lijep, nu krvavo zasluženi dio slave — Ivan je naime na lijevom kril vojske odmah, kako se započeo bo preuzeo zapovjedništvo nad bateri jom, budući da mu je kapetan od mah pao. Tom je dakle baterijom Ivan u odlučan čas s najvećom hladnokrvnošću obližnju jednu bate riju rusku demontirao. Nu to još n bi dosta, već kad je skoro zatim jedan odvažan odjel ruskoga konja ništva jurišem navalio na tri po sljednje ponešto od drugih udaljen baterije francuske, među kojimi bi jaše i Ivanova, tad jedino primje junačke njegove odvažnosti spas ove baterije. Sa sabljom u ruci do čeka Ivan neprijatelje... Konj po njim mrtav pade, nu on ne haju za to, na noge skoči spopade u is mah — akoprem i sam već ranje — uzde konja nekoga ruskog of

cira, koji je upravo pao, te uzjaha na nj, posrne na novo na dušmane, hrabreći svoje topdžije, na što dušmani popustiše uzde i trkimice dadoše leđa. Maršal Ney bijaše nedaleko glavom svjedok toga junaštva, te zato, pošto boj minu, u svom izvješću među najboljim junacima, što se odlikovahu pod njegovom zapovijedju, dično napomenu lajtmana Ivana Kuljanića.

U Napoleona bijaše hvale vrijedna navada, da je svaki zločin odmah kaznio, nu isto tako znao bi zasluge osobito bojne, s mjesta sjajno nagraditi. — Odmah drugi dan poslije boja izdade car zapovijed vojsci, gdje joj najprije zahvali za stečenu slavu u ime naroda francuskoga, zatim pak nabrajajuć poimence najhrabrije među hrabrima, odlikova ih carski. Među ostalim bude u toj zapovijedi također napomenut Ivan Kuljanić, te ne samo uzvišen na čast kapetana, već i naimenovan vitezom reda počasne legije.

Silno zakuca srce Ivanu, a oči mu se divno zakrijese, kad mu je patent kapetanstva i zasluženi red donio ordonanc-oficir maršala Ney-a pod šator, gdjeno je među ostalim bolan ležao s rane, koje dopade od tuđe sablje na glavi. Rana se bijaše pogibeljna, nu Ivana zato ipak spopade obična vrućica, te mu se tom prilikom pričinjalo, kao da uz njega stoji mila Janica, zavijajući mu ranu, dočim je majka nad njim suze ronila, a Blagaić radosno prevraćao krstić počasne legije.

Zdrava narav Ivanova učini, da se skoro u toliko oporavi, da je mogao slijediti francusku vojsku put Moskve, gdje bez svakoga odpora dne 14. rujna uniđoše Francuzi, opojeni tobož svojim slavodobićem. Ali se u zao čas veseliše, jer se na brzo njihova radost pretvori u žalost, bijedu i užas, pošto naime po naredbi carskoga namjesnika Rostopčina stara sveta Moskva sa svih strana stade gorjeti. Strašni požar, podpirivan

slučajno još i vjetrom, pretvori u kratko vrijeme cijeli gotovo grad u prah i pepeo. Sam stan careva — stari Kremlj — gdje je Napoleon mislio zimovati, postade tom prilikom žrtvom nepobjedivoga plama. Vrijedno je, da navedemo ovdje divne riječi neumrloga ruskoga pjesnika Puškina, koji o tom požaru među ostalim poje ovako:

»Naprasno ždal Napoleon,
Poslednim sčastjem upoennyj
Moskvi kolenopreklonennoj
S ključami starago Kremlja:
Net, ne pošla Moskva moja
K nemu s povinnoj golovoju.
Ne prazdnik, ne priemnyj dar,
Ona gotovila požar
Neterpelivomu geroju!
Otsele, v dumu pogružen,
Gljadel na groznyj plamen on«.

Istinske zaista i važne riječi! — riječi, koje uzgredno gdjekojemu čitatelju našem mogu i to posvjedo-

čiti, što ruski spisatelj K. Polevoj veli: da je naime »ruski jezik sposoban za izraz tankih misli«.

Prilikom požara grada Moskve pogibe množina francuskih vojnika, jer kad bi — ne slušajući časnika svojih — navaljivali u goruće kuće, da tamo pljačkaju, zateče ih smrt u plamenu i dimu, ili u potaji od ruske ruke.

Iz svega toga vidjelo se, da je namjera Rusa uništiti Francuze na svaki mogući način. To bi bio morao uvidjeti i Napoleon, nu on toga ne uvidje, već se uzdade i nadalje u bojnu sreću, te ostade iza strašnoga tog požara još podpuna trideset i četiri dana u Moskvi, nadajući se svejednako, da će ga ipak car ruski moliti za mir. To oklijevanje Napoleonovo bijaše međutim sasvim po ćudi zapovjedniku ruske vojske Kutuzovu, koji je baš želio, da Francuzi dotle ostanu u Rusiji, dok nastupi stroga zima. Pa tako je i bilo,

jer tek koncem listopada krenu francuska vojska opet natrag.

Neprijateljske vojske sraziše se opet kod sela Malo-Jaroslavec zvana, i tu se opet zametnula strašna bitka, gdje ostade puno više Francuza nego li Rusa. Poslije te bitke krenuše Francuzi put Smolenska. Mjeseca studenoga nastade grozna zima. Zaludu bi bilo, da tko pokuša opisati sve nevolje i bijede, što ih dosada morade pretrpjeti prije tako zvana velika armada francuska, od koje tad jedva sedmi dio preostade. Štogod zima, glad, slaboća i bolest ne uništi, to pokosi mač i olovo rusko, osobito pak strahovita koplja Kozaka, koji su Francuze na uzmaku uzastopce slijedili, te ih uvijek uznemirivali. Strašno bijaše pogledati smrznute ili ubijene francuske vojnike, što ležahu na hiljade uz drumove i kojekuda po stepama ruskim. Kud je godjer prolazila francuska vojska, bilo je gotovo sve pokrito mrtvim tjelesima ljudi, za-

tim porazbacanim oružjem i ostalom bojnom spremom.

Kutuzov, da još većma razdraži i navrka narod proti Francuza, okrivi ih u svom proglasu, što ga u ono vrijeme izdade na ruski narod, da su oni upalili Moskvu. S toga stade i prosti narod ruski Francuze na svaki mogući način progoniti, dočim ih je Kutuzov s vojskom svojom neprestano slijedio, te olovom i željezom svedj nove krvave žrtve doprinosio na žrtvenik domovine svoje. Slavodobitni prije Francuzi sad ne bijahu drugo do jadni bjegunci u neznanoj tuđoj zemlji, gdje proti njima ustade ne samo razdražen narod, već i narav sama silom svojih živalja.

Kud bi goder prolazili Francuzi, rugao bi im se ruski narod, dižuć im na očigled slavoluke u slavu i čast cara svoga i Kutuzova. Svuda se slavila služba božja, gdje se kao kobni glas usuda orila pjesma: »Blagosloven Gospod, što pohodi i

pribavi izbavljenje ljudem svojim... Kako je slavan naš Gospod u Sionu!«

Oko 15. studenoga dođe, gonjena strašnom vijavicom i neprijateljem, tužna francuska vojska u Smolensk, pa pošto tu ne nađe očekivana oružja, odjeće i hrane, nastavi put svoj dalje. Neobična junačka djela maršala Davout-a, Murat-a, Oudinot-a, Victor-a i najhrabrijega među hrabrima, naime Ney-a, ne imađahu drugoga uspjeha do jedino taj, da se još za neko vrijeme odgodila očevidna propast Francuza. Vojska francuska, akoprem oslabljena, utaborila se ipak još jedanput blizu Krasnog-sela, gdje se s Rusi hrabro potukla, prokrčivši si time put do rijeke Berezine.

Mi ovdje ne ćemo da opisujemo užasni, te čitatelju po svoj prilici poznati prijelaz preko Berezine. Groza čovjeka nehotice hvata, kad čita ili kad čuje o toj epozodi zadnjih ostanaka jadne francuske vojske. Pustimo dakle na stranu stra-

šnu sliku bojne nevolje, koja će se sigurno spominjati i bez nas, dok bude svijeta i vijeka, te se vratimo opet k Ivanu Kuljaniću, štono ga izgubismo iz vida, dok pripovijedasmo o povećim događajima.

Ivan je, kako znamo, pošto ozdravi, pošao prama Moskvi. Poslije požara toga grada vraćao se i on pod zapovjeđu hrabrog Ney-a sa arrière-gardom francuskom, koja se ponajviše bavila odbijanjem neprijatelja, koji su slijedom slijedili i vazda navaljivali. Ivan je tom prilikom prisustvovao svakoj gore spomenutoj bitci, pače i glasovitom onomu prijelazu preko smrznuta Dnjepra, što ga je maršal Ney sa svojim zborom prevalio, uzbiv junački Ruse, koji su stražili spomenutu rijeku. Tu je svagdje Ivan bio glavom, te pretrpjev sve tegobe bojne, nekako sretno prošao, nu u spomenutoj bitci kod Krasno-sela pogodi ga nesrećom zrno iz puške, na što se s konja sruši upravo kraj druma, gdje i osta ležeć onesviješten među ostalim, što su pali ovdje mrtvi, a što ranjeni do smrti, ili pak oboreni i umoreni od gladi, bolesti i teške nevolje.

U općem metežu bojnom, u silnoj toj bijedi ne bijaše vremena, pa valjda ni volje, da se tko brine za koga, bio on časnik ili prostak. Sveza vojnička tako zvanoga esprit de corps-a bijaše gotovo sasvim razuzlana. Jedan mrtvac ili ranjenik manje ili više, na to se nije pazilo tamo, gdje jednih i drugih bijaše na hiljade. U takovoj prilici svatko gleda, da kakogod spasi samoga sebe.

Više sati prođe, odkako Ivan pade. Bojne vike, a s njom prijatelja isto tako kao i neprijatelja nestade. gdjeno jatomice vrane i gavrani grakćući oblijetahu pale junake. Graktavim vranama odzivahu se zavijajući gladni vuci, njušeći s daleka krvavu gozbu.

Danak bijaše već na izmaku, te se već sumrak poče hvatati. Sve bijaše tiho i pusto, kao na veliku kakovu groblju. Sitan snijeg poče padati. U jedamput začuo se neki tutanj najprije iz daleka, zatim pak sve to bliže, te se najposlije mogla razabrati neka skladna lupa: tup tup, tup tup, tup, tup ... To bijaše kas konja upregnutih u lake saone, u kojima je sjedio neki ruski boljar, ogrnut vučjim ćurkom. Kočijaš njegov tjerao je konje sve većma, samo da još za sumraka prispiju u boljarevo selo, štono bijaše još dva sata daleko. Goso i kočijaš ne govorahu ni riječi, videći putem lijevo i desno mrtva tjelesa ponešto već posuta tankom i bijelom koprenom snijega, koji je padao. Groza poče hvatati obojicu, pa dočim se kočijaš svaki čas krstio, da ga ponešto prođe strah, ogrnuo je i boljar ćurak svoj malo čvršće, te namakao kunu-kapu na oči, da ne vidi užasnoga toga prizora.

Slučajno baš u onaj čas popusti nekakav remen na desnom konju. Kočijaš pritegne uzde, zaustavi konje, te — akoprem nerado — ipak siđe sa saona, da remen opet zakvači. Nu jedva što svrši taj posao, kad li on i goso njegov začuju, kako blizu njih netko zavapi: »Bože, smiluj mi se!« U isti par opaze, kako neki ranjeni francuski časnik nastoji, da se pridigne iz jame pokraj druma. Kočijaš se sav zgrozi od straha, te se opet stane krstiti, dočim boljar ne razmišljavajuć dugo, sa saona skoči, te milosrđem nadvladan priskoči k ranjeniku.

Boljar nije onda mislio na to, da mu je ranjenik neprijatelj domovine, već videć pred sobom jedino nesretna čovjeka, komu pomoći treba, digne ga, te namjesti uza se na saonama, gdje iznemogla na novo časnika ogrne širokom svojom ćurkom. Nemojmo ovdje potanko istraživati, da li možebit boljara na samaritanski taj čin ljubavi ne po-

taknuše srodni zvuci, što ih izusti nesretni časnik, dosta je to, što bijednika spasi od očevidne smrti, te time u bitnosti stvari zadosta učini dužnosti čovječjoj. Tko bi stao sve na svijetu potanko rasuđivati, te prorešetavati svekolike uzroke ljudskih tako zvanih velikih ili plemenitih čina, taj bi se najposlije uvjerio, da mu posve malo čista zrnja iza takovog rešetanja prestaje, štoviše dotjerao bi u svojoj kritici do toga, da bi morao osuditi mnogo, što je ipak u velikoj cijeni. U nas ljudi nema podpunoga savršenstva, niti će ga biti ikada, pa baš zato nemojmo ga ni zahtijevati, već treba da se zadovoljimo time, kad vidimo, da se tko malo po malo primiče ograničenomu onomu savršenstvu, što ga svaki čovjek može postići, komu je stalo do toga, da razvije prirođena dobra svojstva. Dok sastojimo od mesa i od kosti, zaista anđeli ne možemo biti, već samo dobri, plemeniti, a kadšto — akoprem

rijedko — i mudri ljudi. Tko tvrdi, da možemo biti što više, taj je luđak ili licumjerni farizej, no bio jedno ili drugo, svakako mu se uklanjaj... Daleko mu kuća!

Nakon dva sata prispije sa ranjenikom pred svoj dvor boljar, komu bijaše ime i prezime Fedor Petrović Kurganov. Obližnje selo i dvor boljarev bijaše već obastro gusti mrak i šutnja, kad psi — čuvši saone — zalaju, na što odmah hitre sluge sa lučju pohitaše gospodaru svomu na susret, a lijepa mlada supruga njegova išeta pred njega.

»Zdravstvuj, Marja!... Kakovo poživaješ?« upita boljar suprugu još na saonama.

»Po dobru, po zdrovu«, odgovori upitana umiljatim glasom pristupivši k saonama, ali se ponešto uplaši, pošto opazi, kako joj suprug iz ćurka svoga polagano razvija ranjena časnika francuskoga. Na znak gospodara svoga odnesoše poslušne slu-

ge onesviještena svedj još časnika u gornji kat dvora, gdje bi odmah sve priređeno za bolesnika. Kurganov međutim kočijašu svom zapovjedi, da odmah krene put obližnjega Krasnog sela po liječnika Hlestakova, slugama pak pod prijetnjom najstrože kaštige zabrani, da komu štogod kažu o nenadanom tom gostu. Sluge iz dva razloga poslušaše, prvo: što se zbilja bojahu kaštige, a drugo: što gospodara svoga radi dobrote i pravednosti njegove visoko cijenjahu, te kao oca štovahu.

Znam, da gdjekoji čitatelj nagađa, dočim je drugi valjda već pogodio, da ranjeni časnik ne bijaše nitko drugi, već Ivan Kuljanić... Da, da on je bio, te sav ukočen tad u krevetu ležao i teško disao.

»Kak že eto slučilos?« upita potiho Marja supruga svoga, stojeći zajedno s njime uz krevet, gdje je Ivan ležao. Drhtavi glas i suzne oči mlade ove gospođe znaličnosti, već

iz iskrena sažaljenja, jerbo s lijepim njezinim tijelom bijaše spojena dobra, čista i krotka duša. — Kurganov u kratko pripovjedi miloj ženki, kako se slučajno namjerio na ranjenika, nu pripovijedao je i on na tiho, da ne probudi bolesnika, koji je — obasjan ponešto svijećom, — plemenitim nu blijedim licem svojim sve to većma poticao na iskreno sažaljenje Kurganova i milu mu suprugu.

Nakon poldrugoga sata prispije liječnik Hlestakov, inače prijatelj Kurganova, pa pošto je razvidio, oprao i zavio ranu ispod desnoga ramena Ivanova, izjavi, da tu nema pogibli nikakove, samo ako se s bolesnikom bude postupalo onako, kao što bude on to određivao, što dakako svečano i radosno obećaše Kurganov i Marja.

Tek drugi dan iza teška i nemirna sna od podpunih dvanaest sati osvijestio se Ivan ponešto. — On nije znao, gdje se nalazi i što se s

njim od jučerašnjega dana dogodilo, dok mu pristupivši Kurganov u kratko ne ispovjedi sve, što se s njim zbilo. Ivan mu na to muče stisne ruku za znak zahvalnosti; zatim pak, jedva okusi malo jela i pila, opet iznemogne, te ga spopade ljuta groznica. Rana, koje dopade kod Borodina i što ju još sasvim ne prebolje, zatim bojne tegobe, što ih je prepatio od ono doba, sve je to mnogo doprinijelo k tomu, da se Ivan, akoprem inače mlad i zdrav čovjek, ipak malo po malo oporavljao.

Kurganov i Marja dvorahu ga međutim neprestano, kao rođenoga brata.

Za tri nedjelje dana oporavi se Ivan jedva toliko, da se mogao dići u krevetu i pisati miloj svojoj majci, pa i Janici, te javiti im, gdje i kako se nalazi. Željno je Ivan izgledao odgovora, ali mjesec dana prođe, a odgovor ne prispije ni od majke ni od Janice. Zatim je opet pisao, i to ne samo majci i Janici, već i Blagaiću, ali badava, jer i drugi mjesec prođe, te odgovora opet ne bi ni od jedne strane.

Već nastade treći mjesec. Ivan je već sasvim ozdravio, te odlučio da pođe kući. Neka tajna slutnja nukala ga neprestano, da se što prije vrati u svoj zavičaj. Bilo mu je upravo tako, kao da cijela sreća život njegova zavisi o tom. Ali opet Ivanu bijaše teško, kad je pomislio na to, da će skoro morati ostaviti krug novih svojih prijatelja, koji su mu jako omiljeli. Bilo mu je kod njih, kao da je među svojima više stotina vrsta udaljenim rođacima i zemljacima, a to ponajviše s toga, što je kod tih njegovih novih prijatelja vladao onaj isti prostodušni, srdačni i patrijarhalni duh, kao i u domovini njegovoj. Izvan toga nalazio je tamo istu gostoljubivost, iste gotovo običaje, a još k tomu srodni ruski jezik, što ga u kratko vrijeme već sasvim dobro nauči, ne

mogav se dosta načuditi krepkoći ujedno i blagozvučnosti toga jezika, što ga odsele do materinjeg svoga najvećma zaljubi. Sve to otegoćivalo je Ivanu odlazak, nu što je hasne, morao se ipak najposlije dijeliti ovdje, da onamo pođe, gdje ga skapčahu svetije i starije sveze.

Dan odlaska Ivanova prispije. Bješe to 28. mjeseca veljače godine 1813. Kurganov dozove jednoga između svojih podanika, inače vjerna, pouzdana, a uz to i veoma lukava mužika (seljaka), koji je imao odvesti Ivana do preko granice ruskopoljske. Mužik dođe i Kurganov mu potiho povjeri, što je i kako s Ivanom, te mužiku svečano naloži, da mu prijatelja sretno dovede do određenoga mjesta. Mužik na sve odgovori kimanjem glave, što je značilo, da je razumio gospodara svoga i da će biti tako, kao što on želi. Mužik zatim ode, ali se skoro vrati sa svojim saonama i sa hitra čila

dva konja, donoseći još k tomu čitavu odjeću ruskoga mužika za Ivana, da naime odjeven njome, svuda tim sigurnije može proći. Sam Kurganov ne dosjeti se tomu, te zato pohvaliv dosjetljivoga mužika, reče smiješeći se prama Ivanu: »Ne darom jest pogovorka: cygana naduet žid, žida obmanet ruskij mužik, a už ruskago to mužika sam čert ne provedet.« — Sreća i Bog, što je mužiku na um palo pretvoriti Ivana u druga svoga, jer da se Ivan u ono doba na put dao u odjeći francuskoga časnika, jamačno bi ga bio gdjegod ubio prosti i svedj još proti Francuza razjaren ruski narod.

Kao da se rođena braća jedno od drugoga dijele, tako se opraštahu Kurganov, Marja i Hlestakov s Ivanom.

»Zdravstvuj! ... Zdravstvuj!« bijahu posljednje riječi, koje si mašući rukami još iz daleka dozivahu

prijatelji, dok najposlije Ivana — pretvorena u ruskoga mužika — nestade iza bližnjega luga.

V.

A što je bivalo iza toga daleko od Rusije tamo na jugu hrvatskom? — što je bivalo s majkom Ivanovom, sa Blagaićem i njegovom ljubeznom kćerkom, odkako se posljednji put s njima rastadosmo?

Evo, što se dogodilo. Odkako se Ivan udaljio od njih, opet se ponovi u dvoru Blagaićevu, a i u dvoru majke njegove obični seoski život, samo što od ono doba zavlada neka tišina u tom prije živahnom seoskom životu. Blagaić i Janica sastajahu se s majkom Ivanovom češće nego prije, pa tom prilikom vazda spominjahu udaljenoga Ivana. I družina njihova razgovarala bi se mnokrat o Ivanu, koga je svatko ljubio i štovao. Staromu Marku naoblačilo bi se gotovo svakiput čelo, kad bi goder o Ivanu govor, te je tamno ispred

sebe gledao, pa ili mrmljao nešto, ili pak posve šutio. Činilo se, kao da mu ti govori dosađuju, akoprem je svatko znao, da Marko Ivana pazi kao oči u glavi. Nu uzrok tomu ne bijaše drugi van taj, što ga Ivan nije poveo sa sobom na vojsku, kako je to starac želio. Pa je to Marka peklo, jer odkada vidi Ivana kao oficira, malo da ne poludi od radosti, a kad je Ivan posljednji put otišao, htio je Marko na svaki način da prati u rat mladoga svoga gospodina, da s njime pod stare svoje dane na novo dijeli pogibli bojne, starcu još i sada mile. — E što ćemo, kud će suza nego na oko!

Tako jednom poslije ručka u družinskoj sobi Marko opet stade psovati majericu Doru, veleći joj, da je ćorava žena, a krnj lonac gotova šteta. To zapeče Doru, te se ojunači i ona, pa prkosno pred ostalom družinom Marku odgovori: »A što me opet psujete? ... Zar sam ja kriva, što vas nije poveo sa sobom

mladi gospodin? ... Ta hvalite Bogu, što on toga ne učini, jer vi i onako više niste ni za kakav boj«.

»Šuti, bako«, reče ljutit Marko, »prigledaj, što ti rade pilići i tuke, a za mene se ti ne brini. U mene još svejednako kuca junačko srce. Bio sam soldat, a k tomu još kaplar, to treba da znaš,pa zato se ne plašim boja«.

»Da, da«, primjeti opet Dora, ohrabrena podsmijevanjem ostale družine, »hoće puška, hoće, ali nije kremena«.

Na ove riječi stane se sva družina rezgotom smijati, a Marko plane kao živa vatra. »Šuti«, ciknu starac«, pa se čuvaj puške čađavice ... Vrazi te odnijeli! ... Idi na svoj poso!«

»Ala ste dosjetljivi kao šipak —« reče opet Dora, nu riječ joj zape, te hitro izmakne na vrata, jer opazi, kako se Marko već latio drvene kuhače sa stola.

»Dokle trajalo, dotle lajalo, a kad nestalo onda prestalo«, prihvati Marko, zatim ustane, te ode u kuhinju, pa pošto si zapali lulu, otiđe prigledavati gospodarstvo.

Slični polusmiješni prizori ponavljahu se često u dvoru Kuljanićevih, dočim u ostalom ovdje i kod Blagaića, kao što već rekosmo, zavlada neka tišina, što ju u ljetno stalno doba oživljavahu pjesme ladarica i žetelica, zatim rog ili žveglica, koji se vraća sa stadom, u zimno pak doba pjesme prelja u družinskoj sobi.

Za neko vrijeme, pošto Ivan ode u boj, počeo je opet Krivudić dolaziti u dvore Blagaićeve. S početka, istinabog, dolazio je rjeđe, nu malo po malo sve to češće, a za mjesec dana od prilike dolazio bi gotovo svaki dan. Kad bi goder došo, znao bi kojekakve novosti pripovijedati Blagaiću, a izvan toga donosio bi Janici svakiput kakav mali dar, bilo rijedak cvijet ili kakovo osobito lijepo voće, bilo pitomu vjevericu,

par kanarskih ptica, ili što slično, samo da joj se time kakogod omili. Janica je doduše iz uljudnosti primala svekolike te darove, ali ih je uvijek primala s tajnom nekom mržnjom, te bi sigurno svakiput najrađe bila darovatelja s mjesta vratila dar, da se nije bojala, da će ga time uvrijediti, a ujedno ražaliti oca svoga, koji se sve to većma sklonim pokazivao Krivudiću, što ga osim Janice ni Ivanova majka ne mogaše trpjeti.

Blagaić u početku zime poče nešto bolovati, a k tomu dopirahu putem novina i do njega sve to gori glasovi iz Rusije, što je također mnogo doprinosilo k tomu, da je starac — i onako boležljiv — dan na dan bivao sve to zlovoljniji. Skoro je došlo i do toga, da starcu gotovo nitko nije ugodio do jedinoga Krivudića, koji proračunanim nastojanjem starca sasvim zaokupi, te predobi na svoju ruku. Janica je opazila, da joj otac od neko doba ne će da spominje Ivana, o kojem

se prije tolikrat rado s njom razgovarao. To isto opazi i majka Ivanova, te joj se izvan toga činilo, kao da je Blagaić prama njoj nešto ohladnio, pa s toga bi bila rjeđe polazila dvore Blagaićeve, da joj nije do Janice, koja ju stade živim Bogom zaklinjati, da je ne ostavi same uz boležljiva oca i nesnosna Krivudića, koji jedino na čitavom svijetu omrznu toj djevojci krotke i golubinje ćudi.

Poslije požara grada Moskve raznijeli su se svuda žalosni glasovi o vojsci francuskoj. Na Blagaića djelovahu, kako već rekosmo, ove vijesti baš zlo i naopako, jer zla volja i bolest pogoršavahu se u njega znamenito od to doba. Janica i mati Ivanova plakahu mnokrat zajedno poradi toga, tješeći se međusobno, akoprem ih kadšto spopanuše strahovite misli. A kako nebi, kad o Ivanu ne čuše ni riječi! — Od nikuda ni glasa, da li je živ ili mrtav. U tom očajanju bi ih sigurno utješili listovi, što ih, kako znamo, Ivan

pisao iz Rusije, ali tim listovima žalibože ne bi nigdje traga. Krivudić je tom prilikom također gospođe tješio na svaki mogući način, i to tako srdačno i umiljato, da nitko na to ni s daleka ne pomisli, da bi to moglo biti pretvaranje.

Jednom o podne — bijaše upravo koncem mjeseca siječnja god. 1813. — dođe Krivudić iz Karlovca, te donese odanle nekakav list, koji je došao poštom do Karlovca, a glasio na Blagaića. Janica i majka Ivanova bijahu tom prilikom upravo kod bolesnika. Starac, kako je ležao u krevetu, primi od Krivudića list, ali mu ga odmah vrati. »Molim vas, moj Krivudiću«, reče bolesnik, »oči su mi oslabile, čitajte vi?« Krivudić uze i razpečati list, pa pošto u nj poviri, strese se, kao da se prepao, zatim muče opet preda list Blagaiću, naznačiv mu prstom dva tri redka u listu. Blagić natakne naočale, te stane čitati potiho, ali jedva što pročita naznačene redke, pade

mu pismo iz ruku. Starac se strese, zatim suznim okom pogleda majku Ivanovu i Janicu, te ne rekav ni riječi, teško uzdahne.

Krivudić je stajao sa strane, kao da se tobož nešto zamislio, ali ispod gustih obrva vrebao je rek bi mačjim očima na ostale.

»Za Boga, što je? ... što je, kažite nam!« upitaše u jedan glas Krivudića gospođa Kuljanićka i Janica, što ih spopade slutnja strahovita.

»Ah nemojte me pitati«, odgovori Krivudić, izvadiv iz džepa maramu, te obori glavu.

»Kažite, ako Boga znate«, uze opet Krivudića pitati majka Ivanova, »kažite, nije li možebit o mojem sinu štogod? ... Zašto šutite svejednako? ... Je li barem živ?«

»On je«, reče muklo Krivudić, taruć si maramom suzne tobože oči, »on je, da znate ... kad već znati svakako želite ... da, on je u bitci kod Krasnog-sela, slavno kao junak

borivši se, smrtno ranjen pao, i skoro zatim preminuo«.

Janica i majka Ivanova zavrisnu. — Janica uzdrhta kao šiba na vodi, zatim se onesviještena majka Ivanova na obližnju stolicu spusti. Blagaić si rukama zatre blijedo i suho lice. Krivudić međutim još jedanput sve redom pogleda, zatim zažmiri lukavo i stisnuv usnice, ode tiho iz sobe.

Duga i strašna stanka nastade u sobi. Janica se osvijesti najprije, te uzevši zatim onesviještenu majku Ivanovu za ruku, ode s njom u svoju sobu, gdje obje stanu plakati gorko. Plač taj olakša im ponešto, tešku bol, što im je osjećalo srce s nenadane i strahovite vijesti.

Već odprije bijaše u oba dvora miran i tih život, nu odkako spomenuta vijest stigne o smrti Ivanovoj, zavlada tu tišina grobna. Narodne pjesme, što ih je prije više put bilo čuti u dvorima, ne oriše se više.

Sva družina žalila je miloga i dobrog mladog gospodina. I stari Marko promijeni se znatno, jer ne samo što se s majericom Dorom sasvim pomirio, te pristao od to doba zadirkivati u nju, već odkako je starac razumio, da je mladi gospodin poginuo, znao bi, umjesto da ide prigledavati težake, sa Sokolom i Vidrom otići u goru, tamo tobože da lov lovi. Mnogokrat ga ne bijaše kući u do kasno doba noći, a kad bi i došao, donio bi sigurno svakiput — praznu torbu. Još i to uzgredno o Marku napomenuti valja, da se sasvim okanio običnih soldačkih psovaka i kletava, zatim da je počeo češće polaziti službu božju, što prije ne učini izvan na Božić ili Uskrs.

Krivudić bijaše između svih jedini, koji se potajno radovao dobromu uspjehu paklenih svojih spletaka, jer da je taj čovjek strasno ljubio Janicu, a uza to i za tim težio, da zadobije s rukom Janičinom da-

nas sutra i njezin imùtak, to je valjda čitatelj unaprijed pogodio isto tako, kako i to, da je Krivudić — pošto Ivan ode u Rusiju — za stalno odlučio, da na svaki način u odsutnosti Ivanovoj postigne cilj svoj, bilo to dobrim ili zlim načinom. S toga je listove, što ih Ivan pisa kući, primao s pošte, te pošto bi ih pročitao, uništio. Zatim je iskrivljenim pismom napisao list, tobože u ime Kurganova, poznatoga mu iz listova Ivanovih, te predao ga, kako znamo, staromu Blagaiću. Od to doba lisičio je još više nego prije oko Blagaića, dočim je Janicu pod izlikom najiskrenijega prijateljstva tješio na svaki mogući način. Znao je taj čovjek dobro, da na njega već odprije mrzi Janica, pa je s toga odlučio poći osobitom stranputicom. On je naime sam često Janici spominjao Ivana, hvalio ga, te žalio više put suznim očima. Tim načinom namjeravao je steći najprije povjerenje, zatim pak sve malo po malo i prijateljstvo Janičino, što mu u

istinu i za rukom pođe, jer je bezazlena djevojka mislila, da je Krivudić zbilja prijatelj njezin i Ivanov. S toga znala je višeput koriti sama sebe, što je krivo sudila o tom čovjeku. Ali čudnovato! akoprem dobro plemenito srce Janičino Krivudića nije više osuđivalo, to ga je neka tajna slutnja njezina ipak svejednako korila s licumjerstva i zloće. — Dok je Janica jade svoje priopćivala majci Ivanovoj, te s njom plakala, činilo se, kao da je Krivudić s Blagaićem nešto priredio i dogovorio, što je jednomu i drugomu po volji biti moralo, budući da se to slutiti moglo iz njihovoga međusobnog prijateljevanja.

Bilo je upravo na rođen-dan Blagaićev. Kćerka njegova dođe, te mu po starom običaju čestita. Tom prilikom očitova joj otac jedinu želju svoju bez okolišanja. Želja ta bijaše, da Janica pođe za Krivudića, koji ju je u njega već zaprosio. Janica na očitovanje oca svoga u prvi

mah onijemi, jer ju uzdrmaše razna čuvstva, nu pošto ju stari i bolesni otac drhtavim glasom stade moliti, da mu prije smrti ispuni jedinu tu želju, odluči Janica, svladana čuvstvom djetinjske ljubavi, žrtvovati se želji miloga oca svoga. I tako bi ustanovljen rok vjenčanja na Josipovo, to jest na 19. ožujka, na godovni naime dan Blagaićev.

Krivudić je poskočio od radosti, čuvši od Blagaića, da je privoljela Janica, a Blagaiću bijaše to također milo, i to ponajviše s toga, što se — kako reče — dovoljno uvjerio o čestitom značaju budućega zeta svoga.

Pošten nu kradkovid i boležljiv starac nije o tom ni najmanje dvojio, da će Janica sretna biti s tim mužem, koji ju tako vjerno ljubi, pa koji je uza to također bogat. O ljubavi pak kćeri svoje prama Ivanu mislio je starac, da će s vremenom utaložiti, a to s tim više, što Ivana, kako je mislio, više na tom svijetu

nema, pa s toga se za cijelo nadao, da će Janica s vremenom zaljubiti muža, komu je sada kao zaručniku svome već nagnuta prijateljski. To-mu se i Krivudić nadao, samo što ga često u toj nadi spopade strah, čim se sjeti, da bi se ipak prije reda opet mogao vratiti Ivan. I to bijaše ponajviše uzrok, što je nastojao tako silno oko Blagaića, da se pospješi vjenčanje. »Pa ako i dođe, šapnu jednom muklo ispred sebe Krivudić, bit će mu prekasno, jer će Janica dotle već biti moja supruga, a ja ću tad već znati krepko na put stati svakomu slučaju, koji bi mogao ka-kogod smetati moj kućni mir«.

Udova Kuljanićeva živjela je po-slije žalosne vijesti o smrti ljublje-noga svoga jedinca na svom male-nom dvoru kao u kakvom manastiru. Ona nije nikud išla, a nju također nitko nije polazio osim jedine Janice. Mila ta djevojka bijaše žalosnoj go-spođi jedini tješitelj anđeo u samoći njezinoj, jer svaki gotovo dan znala

bi doći k majci dragoga svoga Iva-na, tješeći sebe i nju time, što bi znala pripovijedati ne samo o neka-dašnjim djetinjskim igrama s Iva-nom, već i o razvitku ljubavi svoje prama njemu, koju će ljubav — kao što vazda primjeti — do smrti svoje njegovati u srcu svome kao sveti plam.

Međutim približavao se dan vjen-čanja. Janica bivala je sve nemir-nija i žalosnija. Bijaše joj, kao da će se vjenčanjem tim dijetili za uvijek od sreće života svoga. Pa umjesto da nastoji kakogod zabora-viti Ivana, mislila je gotovo nepre-stano na njega, te plačući čeznula za njim, akoprem je znala i uviđala, da joj sve njezine želje i suze ništa ne koriste. Ona se Krivudiću na no-vo poče uklanjati, budući da ga je nehotice smatrala za razoritelja svoje mlade sreće.

Vrijeme brzo prolazi, kad se čo-vjek boji zla kakova, te tako na brzo prođe i ono malo vremena, što

je imalo proći do ustanovljenoga dana vjenčanja.

U oči kobnoga toga dana prene se Janica od teška sna... Na istoku jedva poče rudjeti zora, nad kojom se blistala Danica u potpunoj svojoj sjajnosti. Pijetli u dvoru i u selu ispod dvora pozdravljahu kukurikanjem svanuće novog proljetnog dana, dočim je u ostalom još svuda vladao blagi onaj pokoj jutarnji, što ga ne može pero da opiše. Janica se brže obuče, te ode sama uskom i poznatom stazicom prama groblju, da posjeti grob mile majke svoje, pa da se tamo zadnjiput kao djevojka isplače, te majci u grobu da se potuži na svoju tugu i žalost... Polagano je stupala naprijed. Teške misli zaokupiše joj dušu. Lice njezino, prije rumeno kao proljetna ružica, bijaše sada blijedo kao lijer, a oči, prije jasne dvije zvijezde, bijahu sada potamnjele s mnogoga bdjenja i plača... Mili Bože, kakova to razlika između sad i nekad!... To ne bi-

jaše vesela Janica, što je znala skačući i pjesme pojući putem proći, već to bijaše živa slika žalosti, što su ju sad pratile suze i uzdasi.

Pošto Janica prispije k groblju, nađe tamo širom otvorena vrata. Unišavši zatim u groblje, opazi nedaleko od groba majke svoje nekog čovjeka, ovita dugačkom vojničkom kabanicom, kako je klečeći pokraj jednog groba glavu naslonio na grobni križ. Činilo se Janici, da ga čuje, kako teško uzdiše. Ona se u prvi mah malko uplaši, te plaho pristupi bliže, misleći, da to ne može biti opak čovjek, koji mrtve štuje i ljubi. Pošto se dakle malko približila, nađe se u čudu, opazivši, da je to grob pokojnoga Kuljanića, gdje nepoznati taj čovjek sve još nepomično kleči, moleći se po svoj prilici Bogu... Nešto joj poče silno stezati grudi ...Ona stupi žurno naprijed... Oprava joj zašušti, a nepoznati čovjek, čuvši nekoga za sobom, obazre se iznenada.

»Janice!...« »Ivane!...« zaklik-nuše u jedan par dva glasa, na što se Janica onesvijesti, te kao mrtva na tlo sruši... Ivan priskoči, digne i obuhvati dragu svoju, te ju opet, kao prije nekoliko godina, stane pritiskati na silno uzdrmane grudi svoje.

Za nekoliko časova osvijesti se Janica, te progledavši, nađe se u naručju svoga Ivana.

»Zar si ti to zbilja, moj Ivane, a ne duh tvoj?« upita ga umiljatim, nu slabim glasom Janica, dočim joj Ivan stane ljubiti mile oči i ohladnjela usta.

»Evo, je sam, dušom i tijelom tvoj Ivan!«

»A kako je to moguće?« upita ga opet Janica primivši ga za obje ruke. »Ta nama je pisano, da si ti mrtav pao kod Krasnog-sela u Rusiji.

»Da, tamo sam pao, ali ne mrtav, već samo ranjen, te sam zatim opet

s pomoću božjom i jednoga prijatelja uskrsnuo«.

Na opetovano pitanje Janičino, kako se to dogodilo, stane joj Ivan u kratko pripovijedati sve, što je čitatelju poznato, kako se s njime dogodilo, pa konačno primijeti, kako ga je mužik plemenitoga Kurganova sretno doveo do granice poljske, gdje je Ivan svukao ruho ruskoga mužika, te se opet preobukao u prijašnje svoje haljine, pa zatim prošao Poljsku i Njemačku, te bez ikakovih zapreka sretno došao u Hrvatsku. »Jučer u večer«, nastavi Ivan, »dođoh u Karlovac, te ne mogav se strpjeti krenuh noću poštom odanle ... Baš sam malo prije ovamo prispio, i budući da u majčinu dvoru još svi spavaju, zato sam, ne hoteći nikoga buditi, krenuo ovamo, da posjetim grob milog oca, dok se probude«.

»A zašto nam nisi ništa pisao?« upita Ivana Janica suznim očima.

»Ta pisao sam dvaputa... Zar niste primili moje listove?«

»Nismo ni jednoga, do onoga, što ga onomadne pisao neki Kurganov momu ocu, gdje mu javlja smrt tvoju«.

»Šta!... Kurganov?... Pa on je, veliš, pisao tvome ocu?« upita Ivan, našav se u najvećem čudu. »A tko je donio taj list?«

»Krivudić«.

»Ha, Krivudić!« ciknu Ivan. »Ta to je očevidna đavolska varka!... Krivudić dakle?... A kaži mi, zašto on to učini?«

Na ove riječi Janica uzdrhta. Mrena joj pade s očiju i ona se svemu dosjeti. »Hvala Bogu«, reče zatim, pošto se primiri, »što si sad došao — jer sutra bi već bilo prekasno«. Sad i Janica stade u kratko pripovijedati Ivanu, kako ju je Krivudić već isprosio od oca, i kako je već sutra imala poći za njega.

Ivan se s prva sav ukoči, čuvši, što je i kako, zatim pak plane i gnjevno poviče: »To će mi taj čovjek krvavo platiti!«

»Nemoj tako, moj Ivane!« upade glasom punim blagosti Janica. »Nemoj na tom mirnom i svetom mjestu misliti na kakovu osvetu, već ostavi to višnjemu sucu iznad oblaka, koji zna najbolje, kako da ovjenča pravdu, kako li da kazni nepravdu... Ti si sad opet ovdje... Sve će dobro biti!... Eto već izlazi sunce«, nastavi umiljato, »hajdmo sad najprije zajedno k tvojoj miloj majci, a zatim k dobromu ocu mome... Mili Bože, ala će se oboje radovati... Hajdmo, hajdmo!«

Ivan zatim Janicu uze za ruku, te s njom ode, kako bi rečeno, najprije k majci svojoj, a poslije s njom zajedno k staromu Blagaiću.

Kako se Ivanova majka i stari Blagaić uzradovaše, videći opet Ivana, to moramo samo u kratko da

napomenemo, jer takav prizor, gdje čuvstva više djeluju nego li riječi, nije moći opisati dosta živo. Dosta će biti, ako kažemo, kako je Ivanova majka u jedan par plakala i smijala se od milinja, dočim je ujedno blagoslivljala, grlila i cjelivala jedinca svoga, pa kako ga je i Blagaić, tronut od radosti, tako srdačno primio, kao da mu je rođeni sin. Vrijedni starac digao se u krevetu, te Ivana privukao k sebi i ogrlio sa suznim okom. Zatim morade Ivan do njega sjesti i opširno pripovijedati sve svoje zgode i nezgode. Janica je stajala s majkom Ivanovom sa strane, držeći ruku staričinu u svojim rukama. Radost blaženih obasja svim nazočnim lica, i svi duboko ganuti podigoše oči gore, kad Ivan ispripovijedi, kako bi čudnovato izbavljen od očevidne smrti.

Pošto je zatim Blagaić razumio zlobnu osnovu Krivudićevu, zovne slugu, te mu zapovijedi, da Krivudiću, ako dođe, bez okolišanja kaže,

neka se nosi odtale. — »Ti si«, nastavi starac prama Ivanu, »zadaću svoju riješio slavno, budući da si se vratio — kao bi ugovoreno među nami — kao kapetan i vitez počasne legije. Ja dakle ne poričem, što sam rekao i obrekao ... Evo ti«,, reče napokon, dočim mu riječi zapinjahu od ganuća: »Evo ti, Ivane, najmilije i najveće blago moje«. To čim reče, uze ruku Ivanovu i Janičinu, te ih sklopi. »Tako, djeco«, nastavi, »a sutra, ako Bog da, bit će svadba svakojako«.

Jedva starac te riječič izusti, kad li zamnije štropot nekoga jezdca, koji žurno dojaha u dvorište. Jezdac taj bijaše Krivudić, koji je u onaj mah već sjahao s konja, te već naumio, da ide gore u grad, kad li sluga pred njega izišavši javi mu nalog gospodara svoga, na što Krivudić za čas protrne i problijedi, nu razabrav se hitro, uz strašnu kletvu i grožnju opet uzjaše vranca svoga, te krene kući, kao da ga bura goni. Seljaci,

što su tom prilikom susretali Krivudića, zgroziše se nad strahovitim licem njegovim, pa im se činilo, kao da nečisti kakav duh po bijelom danu na crnom zmaju jaše đavolu u svatove.

Mati Ivanova vratila se skoro kući, da izvrši neke poslove. Ivan pak ostade cijeli dan kod Blagaića i kod mile svoje Janice, i tek kasno u večer vrati se sam kući.

Drugi dan dakle — upravo na Josipovo — vjenčan bi Ivan s Janicom. Ivan bijaše po naročitoj želji Blagaićevoj vjenčan u sjajnoj svojoj uniformi, naravno, sa krstom počasne legije na hrabrim i poštenim hrvatskim grudima. Poradi bolesti Blagaićeve ne bi svadba po staro-hrvatskom običaju slavljena s običnom bukom i vikom, već na tiho; nu zato bijaše ta svečanost tim srdačnija, jer ono malo gostiju, što se tom prilikom sakupilo, bijahu sami izabrani prijatelji kuće Blagaićeve i Kuljanićeve.

Stari Blagaić, akoprem bolestan i slab, prisustvovao je ipak svečanosti, pa poslije i gozbi. On bijaše neobično blijed, te se često nešto zamislio. Upitan od Ivana, da li mu je možebit mučno, odgovori: »Nije, sinko, već me jedna samo misao uznemiruje. Ja se nehotice sjećam Krivudića, o kojem sada za cijelo znam, da je zloban i opak čovjek, pa se zato bojim, da će nam se strašno osvetiti«.

»Taj ne će nikomu više nauditi moći!« reče stupiv u sobu Marko, čuvši posljednje riječi Blagaićeve. »Pogledajte samo, milostiva gospodo, na prozor onamo prama drumu, pa ćete vidjeti nešto osobito«.

Na ove riječi svi, izim Blagaića, skoče sa svojih stolica, te potrče k prozoru, gdje imađahu zbilja šta vidjeti«.

»A, je li moguće?« poviče najprije Ivan. »Ta ono je Krivudić, štono ga sa jednim čovjekom straža prati drumom put Karlovca«.

»Da, da, zaista!... Jest, Boga mi, ono je Krivudić!... A kako to?... Što se s njim zbilo?... Što je, kazuj nam, Marko!« uzeše u jedan par više glasova pitati. — Marko uviđajući važnost svoju, ukoči se po vojnički, kao da će raportirati, te stane pripovijedati: kako se jučer poslije podne u šumi pokraj puta za grmom namjestio, da lisicu dočeka, što ju kopovi Sokol i Vidra potjeraše, al kad tamo, opazi na bližnjem raskrižju Krivudića sa nekakovim lopovom — inače dezertercem. »I tu sam čuo«, nastavi Marko ozbiljno, »gdje je Krivudić toga dezerterca upućivao, kako treba da mladoga našeg gosp — da rečem, viteškoga gospodina kapetana Kuljanića, kad se bude u večer vraćao kući, pod samotnim i starim onim dubom na kraju općinske šume dočeka i — ubije«.

Svi se izim Ivana na ovu vijest zgroze, a Blagaić još većma problijedi i potiho reče: »Evo slutnje moje«!

»Kazuj dalje, Marko!« reče posve hladnokrvno Ivan.

»Hoću, gospodine kapetane«, nastavi, sve još soldački ukočen starac: »Vidio sam zatim, kako je Krivudić onoga lopova sa nekoliko zlatnih dukata zakapario, a još deset puta toliko mu obećao, ako svrši svoj posao, kako valja. Zatim se ta dvojica rastadoše, a ja na vrat na nos bjež' do obližnje straže sigurnosti, gdje gospodinu komandantu otkrih to kovarstvo. Jučer odmah poslije sunčanoga zahoda odveo sam potiho stražu na određeno mjesto, kamo za pol sata onaj dezerterac zbilja i dođe — i to čvrstvo pijan. Straža ga uhvati, a on odmah sve ispovjedi, te tako danas njega s Krivudićem prate pred sud u Karlovac, gdje će sigurno oba zlo proći«.

Jedva Marko izusti posljednje riječi, već Ivan k njemu pristupi, te srdačno ogrli poštenoga starca, koga taj javni dokaz srdačnog nagnuća Ivanova neobično gane i smuti, pa

zato stade plesti i tomu se protivi. »Molim, gospodine kapetane«, reče zapinjuć riječima, »subordinacija... Ta to bijaše moja prokleta dužnost... Molim, ta ja sam bio samo kaplar«.

»Ali si čovjek«, reče Ivan, zakrčiv starcu riječ, »koga ispod proste haljine resi vjerno, pošteno i odvažno srce hrvatsko, a to, Boga mi, uprav toliko vrijedi, ako ne više, koliko svaka druga čast ili odlikovanje«.

Svi gosti bijahu ganuti, a staromu Marku polete niz obraz dvije goleme suze, te se u sijedih i dugačkih njegovih brčina izgube.

I tako se ipak svrši svadba Ivana Kuljanića sa dražesnom Janicom. Nov život, pun neizrečene slasti i blaženstva, nastade za novovjenčane. Nu kao što to obično biva, u životu čovječjem, da naime udes u pun kalež sreće čovječje rado miješa po koju gorku kaplju tako i tu bilo, jer za mjesec dana poslije svadbe umre Blagaić u naručaju mile djece svoje.

Ivan je skoro zatim zbog zadobivenih rana svojih molio za odpust, što mu ga s najvećom pohvalom podade vojevno poglavarstvo. Od to doba bavio se gospodarstvom na združenim svojim imanjima.

Majka Ivanova doživjela je dvoje unučadi, jedno muško, a drugo žensko. Muškomu bijaše ime Fedor, a ženskomu Marja, budući da se tako zvahu kumovi djece: Kurganov naime i supruga mu, s kojima Ivan ostade u prijateljskom pismenom savezu.

A što bi sa starim Markom? — Nije šala, on je avanzirao, te od špana postao dvorskim. Taj vrijedni starac veselio se je unaprijed, kako će za koju godinu s malim Fedorom u lov ići, akoprem mu se uvijek — kad bi god govorio o tom — stara Dora rugala, proričući mu, da će on, dok Fedor poraste, umjesto puške dva štapa trebati i na njih se vući.

Akoprem je Ivan bio ponešto udaljen od doticaja sa silno uskolebanim

tada svijetom, to su ga ipak svi događaji tadašnji veoma zanimali, pa s toga nije nikakovo čudo, što ga je, kao bivšega francuskog oficira, strašno dirnulo, kad je godine 1815. u novinama čitao tužnu vijest o Napoleonu, što ga kao sužnja dne 18. listopada odvedoše na samotni i kršni otok svete Jelene, da ondje sred pučine morske ukrote onoga, koji je prije gospodovao cijelim svijetom. Ivana spomenuta vijest silno uzdrma i ražalosti, te zato podere novine i baci u kut. »Dakle to je najposlije dočekao slavni Napoleon!« reče tad poluglasno i gnjevno, razgovarajuć se sam sa sobom. »To je dakle dočekao taj veliki muž, komu bijaše pretijesan cijeli svijet?... O slavo! sad tek vidim, da si tašta i ništetna, kad se iznevjeri tomu izvanrednom čovjeku na tako strašan način«.

»Tako je, mili Ivane«, primijeti Janica, koja iza toga sa čedom u naručju straga potiho pristupi i miloga svog muža poljubi u potamnjelo čelo. — »Slava, osobito takova, tašta je, jer priliči žarkoj munji, koja čim sine, već trijeskom udari, te žarom svojim sve upropasti, što joj god na put stane. Ja sam slaba žena, te ne razumijem visokih i odviše mudrih svari, ali zato ipak cijenim, da je o Napoleonu, kojega si ti i otac moj uvijek hvalio i u zvijezde kovao, ipak ono potpuna istina, što je višeputa znao reći tvoj pokojni pametni otac, kad se s mojim prepirao o Napoleonu«.

»Da, da, sjećam se!« upane Ivan. »Mili moj otac znao bi reći: da bi bio Napoleon mogao postati u pravom smislu riječi velikim čovjekom, dapače novim reformatorom svijeta, kad bi bio drugačije shvatio zadaću svoju. Ali ovako postade samo velikim silnikom, gradeći na ropstvu ostalih ljudi veličinu i taštu svoju slavu, koja će ga upropastiti prije ili poslije«.

»Pa zar nije pravo kazao tvoj pokojni otac?... Vjeruj mi, mili Ivane«,

nastavi ganuta Janica, »da nije bilo naše ljubavi, združene sa vjernošću, ne znam bismo li nas dvoje mogli uz drugu kakovu slavu biti tako sretni, kao što smo sada«.

»Pravo imaš, srce moje«, primjeti Ivan, »slava, kako evo vidimo, presta, ali nam zato preosta ljubav!« Na ove riječi opet se razvedri Ivan, te poljubi krasnu svoju ženku i malu Marju u naručaju njezinu.

MIRKO BOGOVIĆ

(2.-II-1816 — 4.-V.-1893.)

DJELA:

Drame:

Frankopan
Stjepan, posljednji kralj Bosanski
Matija Gubec, kralj seljački

Novele:

Hajduk Gojko
Vidovdan na Loborgradu
Krvavi most u Zagrebu
Slava i ljubav
Ubojstvo na Greben-gradu
Crnogorska osveta

Stihovi:

Izabrane pjesme

Matica Hrvatska u Zagrebu izdala 1895. Bogovićeva »Pjesnička djela« u 3 sveska.

MALA KNJIŽICA BIBLIOTEKE LIJEPE KNJIGE

donosi u svojim izdanjima djela hrvatskih klasika

Do sada izašlo:

1. August Šenoa: Turopoljski top
2. Antun Gustav Matoš: Pereci, friški pereci...
3. Janko Jurković: Pavao Čuturić
4. Vilim Korajac: Auvergnanski senatori
5. Vjenceslav Novak: U glib
6. Milutin Cihlar Nehajev: Zeleno more
7. Mirko Bogović: Slava i ljubav
8. Iz naroda za narod

U pripremi:

9. Ljubo Weisner: Članci
10. Vladimir Mažuranić: Lišće

Cijena pojedinoj knjizi 4 dinara.

Narudžbe prima: BELKA, Zagreb, Berislavićeva 3.-III.-kat, tel. 44-03.

BE-L-KA
Biblioteka lijepe knjige
Zagreb, Berislavićeva ulica br. 3-III.

Naklada Građanske tiskare, Zagreb
Martićeva ulica br. 17. — Tel. 44-03